

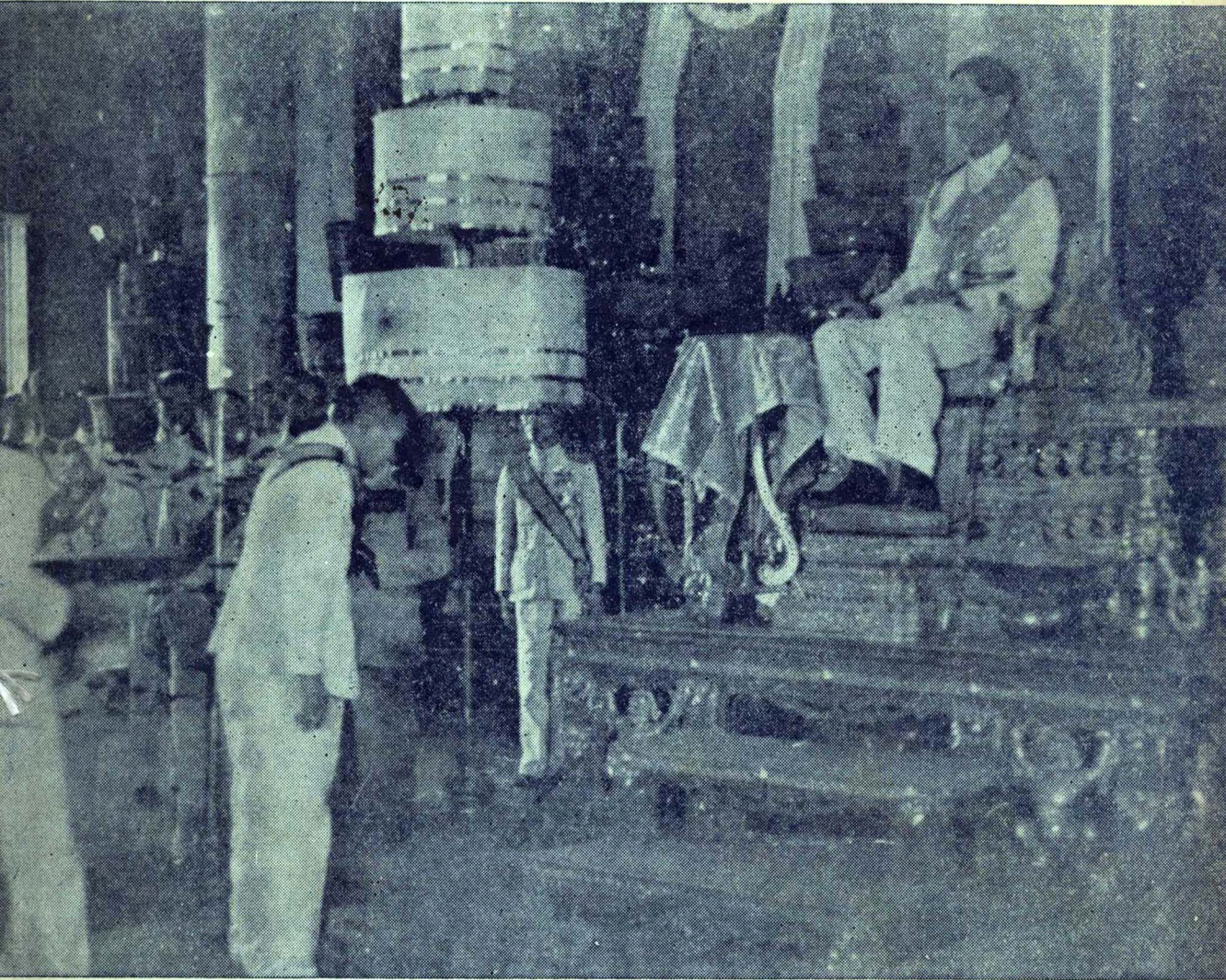
ตำนานปรีดี ๆ กับราชบัลลังก์

DS

583.3

๓๖๗

ท่านปรีดีฯ กับราชบัลลังก์

ท่านปรีดี ฯ กำลังเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

คำขันทัน

ข้าพเจ้าขอขอบคุณท่านบัณฑิตผู้เคารพและเชิดชูในสัจจะทั้งหลาย ที่ได้ให้การต้อนรับหนังสือชุดนี้อย่างกว้างขวาง อย่างที่ข้าพเจ้าไม่ได้คาดคิดมาก่อนว่า จะได้รับการต้อนรับถึงขนาดนี้

ก็เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า เรายังมีนักอ่านหนังสือประเภทที่เป็นสาระประโยชน์ และคำจูนสัจธรรมและคุณธรรมนั้นยังมีอยู่อีกมากมาย จึงเป็นที่หวังได้ว่าสังคมสยามจะต้องอยู่รอดอย่างแน่นอน เพราะที่สังคมสยามอยู่รอดมาได้จนถึงทุกวันนี้ ก็เพราะท่านบัณฑิตผู้เคารพในสัจจะและคุณธรรมทั้งหลายนั่นเอง ซึ่งมีอยู่ทั่วทุกหนทุกแห่งบนผืนแผ่นดินไทย ตั้งแต่ในปราสาทราชวังจนถึงกระท่อมกลางนา ตั้งแต่ใจกลางเมืองหลวงจนถึงชนบทอันไกลโพ้น

ข้าพเจ้าขอขอบคุณรัฐบาลและเจ้าหน้าที่ของบ้านเมือง ที่ตั้งอยู่ในธรรมปล่อยให้ข้าพเจ้าสำแดงมโนธรรมและสัจจะแห่งความกตัญญูทศเวทอย่างสงบ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เป็นที่หวังได้ว่า เสรีภาพของประชาชนในการที่จะแสดงความคิดเห็นโดยสุจริตใจเพื่อประเทศชาติของเขา ก็คงจะได้รับการยอมรับนับถือจากรัฐบาล และเจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองอย่างสมศักดิ์ศรีของความเป็นอารยชน

ข้อเขียนของข้าพเจ้าทั้งหมดหาได้มุ่งประณามหรือโจมตีใครเป็นส่วน ทั่วด้วยความอคติแต่ประการใดไม่ และในทำนองเดียวกันก็ไม่ได้มุ่งเชิดชูยกย่องท่านปรีดีฯ เป็นส่วนทั่ว เพราะเพียงว่าท่านเป็นพ่อของเพื่อนก็หาไม่

หากข้าพเจ้าเชิดชูยกย่องคุณงามความดีของท่าน ทั่วด้วยความเคารพในความยุติธรรม และเคารพในสัจจะในฐานะลูกแห่งพระตถาคต เท่านั้น

(ข)

ข้าพเจ้าเพียงแต่เป็นผู้จุดชวลาขึ้นมาในท่ามกลางความมืดที่พอจะทำให้มีแสงหรือบริ
ษัณมาบ้างเท่านั้น แต่ก็ทำให้ได้เห็นอะไรๆ ที่ถูกปกคลุมโดยความมืดมาช้านานพอสมควร และ
ข้าพเจ้าหวังว่าคงจะมีสหธรรมิกผู้ใคร่ในธรรมและสัจจะ จะได้ช่วยกันจุดดวงประทีปให้
สว่างไสวเจิดจ้าในโอกาสต่อไป เพื่อขับไล่อสุรกาย (ความหลงผิด) ที่แอบแฝงอยู่ในความมืด
แห่งดวงจิตให้หมดไป

ขอขอบคุณ
สุพจน์ คำนวณกุล

ก
D S
583.3
ค 64

15 ส.ค. 2541

420375

ท่านปรีดี ฯ กับราชบัลลังก์

เก็บมาเล่าโดย

“สุพจน์ คำนตระกุล”

“โดยจดหมายฉบับนี้ ข้าพเจ้าขอปฏิเสธอย่างเด็ดขาดว่า ข้าพเจ้าไม่ได้มีส่วนพัวพันด้วยประการใด ๆ ทั้งสิ้นกับกรณีสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ข้าพเจ้ามีความเสียใจอย่างสุดซึ้งในการสวรรคตของพระองค์ นอกจากนั้นข้าพเจ้าขอประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ข้าพเจ้าทราบดี และเชื่อมั่นว่าไม่มีคนใดที่อยู่กับข้าพเจ้าในขณะนั้นมีส่วนพัวพันกับเหตุการณ์อันน่าสลดใจครั้งนั้น”

(จากจดหมายท่านปรีดี ฯ ที่มถึง ข้าหลวงใหญ่ อังกฤษ ประจำ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อนที่ท่านจะเดินทางจากสิงคโปร์ไปสู่ประเทศจีน)

ในการประชุมครั้งสุดท้าย ระหว่างบุคคล ชื่อนำของ คณะราษฎรทั้ง ฝ่ายทหาร และพลเรือนก่อนที่จะทำการอภิวัฒน์ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ นั้น ท่านปรีดี พนมยงค์ เป็นคนหนึ่งในกลุ่มคนชื่อนำของคณะราษฎรที่ได้เข้าร่วมประชุมครั้งสำคัญครั้งนั้น ในฐานะที่สมาชิกของคณะนั้นเป็นที่ยอมรับนับถือของทุก ๆ คนนับแต่ท่านพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา ผู้เป็นหัวหน้าคณะลงมา

นอกจากท่านจะรับภาระเป็นผู้วางแผนการทางการเมืองและเศรษฐกิจ ท่านปรีดี ฯ ยังได้มีส่วนสำคัญในการวางแผนการทางทหารอีกด้วย โดยท่านเป็นผู้เสนอแนะในแผนยุทธศาสตร์ยึดอำนาจโดยฉับพลัน ซึ่งเป็นวิธีเดียวที่ฝ่ายที่มีกำลังน้อยจะพึงประสบความสำเร็จได้โดยไม่ต้องเสียเลือดเนื้อหรือเสียกันน้อยที่สุด การไม่เสียเลือดเนื้อไม่ว่าจะเป็นเลือดไพร่หรือเลือดเจ้าเป็นที่พึงประสงค์อันสำคัญของคณะราษฎร

คณะผู้วางแผนทางทหารอันมี พ.อ. พระยาทรงสุรเดชเป็นประธาน เห็นชอบด้วยกับแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าว จึงได้วางแผนยุทธวิธีขึ้นเพื่อบรรลุตามเป้าหมายแห่งแผนยุทธศาสตร์อันนั้น

แผนยุทธวิธีแผนหนึ่ง ก็คือการ เข้าควบคุมตัว พระบรมวงศานุวงศ์ ชั้นสูง และ ผู้นำสำคัญในกองกำลังทั้งทหารและตำรวจ การเข้าควบคุมตัวพระบรมวงศานุวงศ์ดังกล่าวคณะราษฎรได้กระทำด้วยความระมัดระวังเป็นพิเศษ และเท่าที่จำเป็น ต่อความปลอดภัย และความสำเร็จของคณะราษฎร

คณะราษฎรไม่ได้กระทำด้วย ความอาฆาตมาดร้ายและ ได้ปฏิบัติต่อ พระบรมวงศานุวงศ์ที่ได้เชิญเสด็จไปประทับ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม อันเป็นกองบัญชาการของคณะราษฎรด้วยความมีสัมมาคารวะ เช่นเดียวกับก่อน ๒๔ มิถุนาฯ อย่างไม่เปลี่ยนแปลง และครั้นเมื่อคณะราษฎรได้เข้าควบคุมสถานการณ์ไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็ได้ปล่อยพระบรมวงศานุวงศ์เหล่านั้นให้เป็นอิสระตามเดิม ระยะเวลาแห่งการกักกันตัวเอาไว้วันนั้นเป็นระยะที่สั้นที่สุดเพียงไม่กี่วัน

ในการนี้อาจมีพระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์ เห็นการกระทำของคณะราษฎรเป็นการรุนแรงและลบหลู่หุ้มนั้น เพราะพระองค์เคยเสด็จคุ้นแต่การปฏิบัติด้วยความพินอบพิเทา เคยเสด็จคุ้นแต่การหมอบกราบเฝ้าแทน เคยเสด็จคุ้นกับการเสด็จสุขในรั้วในวัง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเคยเสด็จคุ้นกับความนึกคิดของชนชั้นวรรณะที่ถือว่าเป็นชนชั้นวรรณะที่เหนือกว่าสูงกว่าชนชั้นวรรณะอื่นๆ ในสังคม เมื่อมาได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของคณะราษฎรผู้ทำการควบคุม ถึงแม้ว่าจะปฏิบัติด้วยความมีสัมมาคารวะ แต่ทว่าด้วยท่าทีองอาจกล้าหาญอย่างเสรีชน มีการพกอาวุธและเคร่งครัดต่อระเบียบวินัยของการอภิวัฒน์ เจ้านายบางพระองค์ที่มีมานะหรือความถือองค์อย่างแรงกล้าจึงรู้สึกว่าจะทนไม่ได้ ความทนไม่ได้ดังกล่าวนี้หาใช่เกิดจากการปฏิบัติอันรุนแรงของคณะราษฎรก็หาไม่ แต่หากเกิดจากความมานะถือองค์อย่างแรงกล้านั่นเอง

การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ ๒๔ มิถุนาฯ ก็เป็นที่รู้ ๆ กันแล้วว่าเป็นไปด้วยความสงบสันติ ไม่มีเลือดตกยางออกและเห็นสิ่งอื่นใดสถาบันกษัตริย์หรือราชบัลลังก์ไม่ได้รับความกระทบกระเทือนแม้แต่เอ่ย แต่กลับมั่นคงและสว่างงดงามยิ่งขึ้นตามระบอบ

แบบแผนของประชาธิปไตยที่ถือว่า “พระเจ้าแผ่นดินทำอะไรไม่ผิด” เพราะมีผู้รับผิดชอบคือรัฐบาล พระเจ้าแผ่นดินในระบอบประชาธิปไตย จึงทรงเป็นมิ่งขวัญของปวงราษฎรอย่างแท้จริงยิ่งเสียกว่าพระเจ้าแผ่นดินในระบอบราชาธิปไตยที่มีพระราชอำนาจอย่างล้นพ้นที่จะให้คุณหรือให้โทษแก่ราษฎร เมื่อพระเจ้าแผ่นดินทรงเป็นมิ่งขวัญของปวงราษฎร นั่นก็หมายถึงความมั่นคงสถาพรของสถาบันกษัตริย์

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ ๒๔ มิถุนา ฯ นั้น กลับเป็นผลดีแก่ทุก ๆ ฝ่าย คือทั้งสถาบันกษัตริย์และมวลราษฎร ส่วนว่าเจ้านายพระองค์ใดจะเดือดร้อนหรือรู้สึกว่าจะเดือดร้อน นั่นก็เป็นเรื่องของแต่ละพระองค์ มากบ้างน้อยบ้างตามแต่พิธีฐานะของแต่ละองค์ ๆ ไป แต่สำหรับสถาบันกษัตริย์หรือราชบัลลังก์แล้วมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลงและไม่ได้รับความกระทบกระเทือนใด ๆ เลย

ที่โฆษณาว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทำให้สถาบันกษัตริย์สั่นคลอนหรือกระทบกระเทือนสถาบันกษัตริย์ นั่นเป็นการโฆษณาที่ไปปดมดเท็จ เป็นการโฆษณาที่พยายามดึงสถาบันกษัตริย์ให้มาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับผลประโยชน์ของพระบรมวงศานุวงศ์แต่ละพระองค์ที่อาจได้รับความกระทบกระเทือนจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้ การกระทำเช่นนี้ไม่ใช่เป็นการเชิดชูสถาบันกษัตริย์และไม่ใช่เป็นการค้ำจุนราชบัลลังก์ แต่เป็นการกระทำที่ตรงกันข้าม

สถาบันกษัตริย์หรือราชบัลลังก์ กับพระบรมวงศานุวงศ์แต่ละพระองค์นั้นไม่ใช่สิ่งเดียวกัน ในขณะที่พระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์ต้องติดคุกติดตารางหรือต้องถูกถอดถอนฐานันดรศักดิ์ แต่สถาบันกษัตริย์หรือราชบัลลังก์ก็ยังคงสถิตย้อย่างมั่นคงและส่งผ่านเผด็จการพระประมุขยังคงเป็นมิ่งขวัญของมวลราษฎรอย่างไม่เสื่อมคลาย

จึงเป็นการสมควรที่ผู้จงรักภักดีต่อราชบัลลังก์ และสถาบันกษัตริย์ทั้งหลายจะได้สำนึกถึงบุญคุณของคณะราษฎร ที่ได้เปลี่ยนแปลงระบบการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ อันยังผลให้องค์พระประมุขทรงมีแต่พระคุณอันล้นเกล้าล้นกระหม่อมของปวงราษฎรแต่ฝ่ายเดียว อันเป็นการเชิดชูสถาบันกษัตริย์และราชบัลลังก์ให้อยู่ในฐานะที่มั่นคงถาวรสืบไป

เกี่ยวกับผลประโยชน์ของพระบรมวงศานุวงศ์ที่ได้รับความกระทบกระเทือนจากการอภิวัฒน์ ๒๔ มิถุนา ฯ หรือที่พระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์ได้รับความเดือดร้อน หรือรู้สึกว่เดือดร้อนจากการอภิวัฒน์ครั้งนี้ยังนับว่าเล็กน้อยเหลือเกินหรือแทบจะไม่มีเลยก็ได้ ถ้าเราเปรียบเทียบกับการอภิวัฒน์ในนานาประเทศหรือการผลัดเปลี่ยนราชวงศ์แห่งสยามประเทศ แต่ปางบรรพ์ แม้แต่การเปลี่ยนราชวงศ์พระเจ้ากรุงธนบุรีมาเป็นราชวงศ์จักรีเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ ก็ได้มีการเช่นฆ่าทำลายล้างเชื้อสายพระเจ้ากรุงธนบุรีกันเป็นการใหญ่ ทั้ง ๆ ที่ว่ากันว่าพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงเสียพระสติ ส่วนลูกหลานพระเจ้ากรุงธนบุรีซึ่งไม่ได้เสียพระสติแต่ก็พลอยรับเคราะห์กรรมตามไปด้วย

ในหนังสือประวัติราชสกุล ฯ ของธำรงค์ศักดิ์ อายุวัฒน์ ซึ่งได้รับคำนิยมจาก ม.ล. ปิ่น มาลากุล อธิบดีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึงการสูญเสียราชวงศ์พระเจ้ากรุงธนบุรีไว้ตอนหนึ่งว่า

“แต่ถึงแม้พระองค์พระมหाराษฎูชาติไทยในยุคที่บ้านเมืองเสื่อมโทรมย่อยยับ และทรุ่ยที่สุดและเสด็จสวรรคตเมื่อพระชนมายุเพียง ๔๘ พรรษา โดยอายุของพระราชวงศ์จะมีเพียง ๑๕ ปี ทั้งพระเจ้าลูกเธอหลานเธอ ต้องมีอันประสบเคราะห์กรรมตามพระองค์ไปตวยเป็นจำนวนมากพระองค์ด้วยก็ตาม สิ่งที่น่าเสียดายและน่าเศร้าใจที่สุดในประวัติศาสตร์ก็คือการถูกเพิกถอน การถูกลดพระอิสริยยศฐานันดรศักดิ์ของพระบรมวงศานุวงศ์ นับแต่ชั้นพระญาติสนิท พระมเหสี และพระราชโอรส พระราชนัดดาของพระองค์พระมหाराษฎูชาติไทย”

ยัง ยังมีอีก การชุกโค่นโคตรเง่าของราชวงศ์พระเจ้ากรุงธนบุรีคงยังมีต่อมาอีก โดยเฉพาะการชุกโค่นครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. ๒๓๕๒ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยเจ้าฟ้าสุพันธุ์วงศ์พระราชนัดดาของสมเด็จเจ้ากรุงธนบุรีในเจ้าจอมมารดาเจ้าฟ้าฉิมใหญ่ ซึ่งรอดตายมาจากคราวผลัดเปลี่ยนราชวงศ์ เพราะเป็นพระราชนัดดาของพระพุทธรยอดฟ้า ฯ และต่อมาได้รับการสถาปนาขึ้นทรงกรมเป็น กรมขุนนักษัตรานุชิต ได้ถูกกล่าวหาว่าจะแย่งราชสมบัติเพื่อสถาปนาราชวงศ์กรุงธนบุรีขึ้นมาใหม่จึงถูกจับสำเร็จโทษพร้อมด้วยพระโอรสเล็ก ๆ อีก ๖ พระองค์ กับพระเจ้าพี่เจ้าน้องชายหญิงและเจ้าหลานอีกหลายพระองค์

หนังสือประวัติราชสกุล ฯ ได้จารึกไว้ว่า

“นับเป็นการประหารเชื้อสายพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรี ครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๒ ตรงกับวันพุธ เดือน ๑๐ ขึ้น ๕ ค่ำ ในรัชสมัยรัชกาลพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระเจ้าน้ำของพระองค์เอง”

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความกระทบกระเทือนที่พระบรมวงศานุวงศ์แห่งราชจักรีวงศ์ได้รับการจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ นั้น เมื่อเปรียบกับความกระทบกระเทือน ที่ราชวงศ์พระเจ้ากรุงธนบุรีได้รับการเปลี่ยนราชวงศ์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๒๕ แล้ว ก็เหมือนกับความแตกต่างของคนในหนองน้ำเล็กๆ กับ คนในมหาสมุทร ฉะนั้น

ก็เพราะวัตถุประสงค์ของคณะราษฎรไม่ได้อยู่ที่ผลประโยชน์แห่งตน แต่หากอยู่ที่ความผาสุกของมวลราษฎร ภายใต้ระบอบการปกครองที่สามารถอำนวยความสะดวกให้กับสังคมอย่างทั่วถึง นั่นก็คือระบอบประชาธิปไตยหรือระบอบราชาธิปไตย ภายใต้รัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญการปกครองชั่วคราว ฉบับ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ ซึ่งทำนบปรีดี ฯ เป็นผู้ร่างทั้งๆ ที่เป็นรัฐธรรมนูญการปกครองฉบับแรก แต่ผู้ร่างก็ได้เผยให้เห็นถึงความบริสุทธิ์ใจ และวิญญูญาณอันสอาดของคณะราษฎรที่มีต่อสถาบันกษัตริย์และราชบัลลังก์แห่งราชวงศ์จักรีด้วยความจงรักภักดี

กล่าวคือในพระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕ นอกจากจะได้บัญญัติไว้ถึงพระราชอำนาจขององค์พระมหากษัตริย์แล้ว ยังได้บัญญัติถึงการสืบราชสันตติวงศ์เอาไว้ด้วย

นั่นก็คือการให้ความคุ้มครองและคำจุนสถานันกษัตริย์ หรือราชบัลลังก์ด้วยความจงรักภักดีนั่นเอง และรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ ก็ได้เจริญรอยตามคือความยึดมั่นในสถาบันกษัตริย์ หรือราชบัลลังก์อย่างไม่เสื่อมคลายรวมทั้งรัฐธรรมนูญฉบับต่อๆ มา

ในการ ประชุมเสนาบดีและปลัดทูลฉลองกระทรวงต่าง ๆ พร้อมกับผู้นำของฝ่าย คณะราษฎร ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ คือภายหลัง การยึดอำนาจไว้ได้แล้ว คณะราษฎรก็ได้เชิญเสนาบดีและปลัดทูลฉลองมาประชุมที่พระที่นั่ง อนันตสมาคม เพื่อรับทราบนโยบายและแนวทางปฏิบัติ

มีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด ๒๒ ท่านด้วยกัน เป็นฝ่ายผู้นำของคณะราษฎร ๑๐ ท่าน คือ พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา พ.อ. พระยาทรงสุรเดช พ.อ. พระยาฤทธิอัคเนย์ พ.ท. พระประศาสน์พิทยายุทธ พ.ท. พระเข็มใจหาญ พ.ต. หลวงพิบูลสงคราม พ.ล.ร.ต. พระยา ปรีชาชุลยกุล พ.ล.ร.ต. พระยาศรยุทธเสนี หลวงประดิษฐมนูธรรมและนายซิม วีระไวทยะ ผู้จตรายงาน สำหรับ น.ต. หลวงสินธุ์สงครามชัย มีรายชื่อเข้าร่วมประชุมด้วยแต่ติดราชการ จึงไม่ได้เข้าประชุม

ส่วนฝ่ายเสนาบดีและปลัดทูลฉลอง มี ๑๒ ท่านคือกรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ เสนาบดี กระทรวงการต่างประเทศ พระองค์เจ้าศุภโยคเกษม เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ พระองค์เจ้าธานีนิติ เสนาบดีกระทรวงธรรมการ เจ้าพระยาพิชัยญาติ เสนาบดีกระทรวง- เกษตราธิการ เจ้าพระยาศรีธรรมวิเศษ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม พระยาราชนกุล ปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทย พระยาพิพิธสมบัติปลัดทูลฉลองกระทรวงพาณิชย์และ คมนาคม หม่อมเจ้าวิมาทิกิตย์ ปลัดทูลฉลองกระทรวงเกษตราธิการ พระยามโหสถ ศรีพิพัฒน์ ปลัดทูลฉลองกระทรวงยุติธรรม พระยาวิทยาปรีชามาศย์ ปลัดทูลฉลองกระทรวง ธรรมการ พระยาประเสริฐสงคราม ปลัดทูลฉลองกระทรวงกลาโหม และพระยาศรีวิสารวาจา ปลัดทูลฉลองกระทรวงการต่างประเทศ

นายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ผู้เป็นหัวหน้าคณะราษฎรและทำหน้าที่เป็น ประธานในที่ประชุมได้กล่าวเปิดประชุม เมื่อเวลา ๑๖.๐๐ น. ความว่า

“การที่เชิญท่านเสนาบดีและปลัดทูลฉลองมาวันนี้ เพื่อปรึกษาถึงกิจการซึ่งจะ ต้องกระทำร่วมกัน และขอให้หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้แถลงแทนคณะราษฎร”

และครั้นแล้วหลวงประดิษฐมนูธรรมหรือท่านปรีดี ฯ ซึ่งได้รับมอบความไว้วางใจ จากท่านเจ้าคุณพหล ฯ และคณะก็ได้แถลงข้อที่ประชุมนี้มีความตอนหนึ่งว่า

“บัตินการที่คณะราษฎรได้ยึดอำนาจการปกครองไว้ได้ และได้เชิญพระบรมวงศานุวงศ์มาประทับ ณ ที่นี้แล้ว ทั้งนี้เพื่อเป็นประกันความปลอดภัยของคณะ คณะหาได้มุ่งร้ายที่จะทำการทารุณแต่อย่างใดไม่ ระหว่างที่ท่านประทับอยู่ คณะราษฎรก็ได้แสดงความเคารพ สิ่งสำคัญที่คณะราษฎรประสงค์ ก็เพื่อจะต้องการให้ประเทศได้มีรัฐธรรมนูญการปกครอง จึงได้กราบบังคมทูลเชิญเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับพระนครเป็นกษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญการปกครองสืบไป” ฯลฯ

นี่ก็เป็นกรณียืนยันอีกครั้งหนึ่งที่คณะราษฎรและท่านปรีดี ฯ ได้ปฏิบัติต่อพระบรมวงศานุวงศ์ด้วยความเคารพ และด้วยความจำเป็นเพื่อประกันความปลอดภัยของคณะราษฎรเท่านั้น

เหตุผลอีกประการหนึ่งของคณะราษฎรที่ใช้แผนการยุทธศาสตร์ยึดอำนาจโดยฉับพลันนั้น นอกจากเพื่อหลีกเลี่ยงการนองเลือดระหว่างคนไทยด้วยกันแล้ว ก็เนื่องด้วยเหตุผลอันเกี่ยวกับทางด้านต่างประเทศ เพราะถ้าหากมีการแทรกแซงจากต่างประเทศแล้วก็จะกระทบถึงคนไทยทุกชั้นรวมทั้งเจ้านาย ท่านปรีดี ฯ ได้กล่าวไว้ในบทนิพนธ์บทหนึ่งของท่านเกี่ยวกับกรณีนี้ว่า

“โดยคำนึงถึงสภาพของสยามที่ถูกแวดล้อมโดยอาณานิคมของอังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งชาติทั้งสองนี้มีข้อตกลงกันคือเอชยามเป็นประเทศกันชน แต่เขาอาจพร้อมกันยกกำลังทหารเข้ามายึดครองแล้วแบ่งดินแดนสยามไปเป็นเมืองขึ้นหรืออยู่ใต้อำนาจอิทธิพลของประเทศทั้งสอง ดังนั้นเราจึงเห็นว่าวิธีการเปลี่ยนการปกครองดังกล่าวจะต้องกระทำโดยวิธี Coup d'etat ซึ่งเรียนกันด้วยคำไทยธรรมคำว่า การยึดอำนาจโดยฉับพลัน เพราะในสมัยนั้นยังไม่มีผู้ใดตั้งศัพท์ไทยว่า ‘รัฐประหาร’ เพื่อถ่ายทอดศัพท์ฝรั่งเศสดังกล่าวนี้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการแข่งขันของมหาอำนาจ เพราะเมื่อคณะราษฎรได้อำนาจโดยฉับพลันแล้ว มหาอำนาจก็ต้องเผชิญต่อสถานการณ์ที่เรียกเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า Fait Accompli คือ พฤติการณ์ที่สำเร็จรูปแล้ว”

และในที่ประชุมเสนาบดีดังกล่าวข้างต้นท่านปรีดี ฯ ได้แสดงเกี่ยวกับการต่างประเทศตอนหนึ่งว่า

“สิ่งสำคัญที่จะต้องทำโดยด่วนก็คือ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องแก่การต่างประเทศ ว่า รัฐบาลควรวางใหม่^{๕๕}ไม่คิดที่จะล้างผลาญชีวิตและทรัพย์สินสมบัติของคนในบังคับต่างประเทศ สิ่งใดที่เคยกระทำมาตลอดจนสัญญาทางพระราชไมตรีก็จะได้ดำเนินต่อไป ขอให้ช่วยกันระวังอย่าให้มีการแทรกแซงของการต่างประเทศได้ ไม่ว่าจะในประเทศใดๆ ปัญหาในทางการต่างประเทศ คณะการเมืองต่างๆ ก็มีความเห็นลงรอยกัน ทุกประเทศอื่นย่อมไม่เกี่ยวข้องกับการภายในของอีกประเทศหนึ่งตามกฎหมายระหว่างประเทศ ภายหลังสงคราม^{๕๖}ที่ได้มีสันนิบาตชาติขึ้น การแทรกแซงไม่ใช่นโยบายของสันนิบาตชาติ แต่อย่างไรก็ดีการแทรกแซงของต่างประเทศนั้น ถ้าหากมีขึ้นย่อมกระทบถึงคนไทยทุกชั้น ไม่ว่าจะเจ้านายหรือราษฎรสามัญ จะถือว่ายุ่งแต่เฉพาะราษฎรสามัญไม่ได้”

คำโฆษณาใส่ร้ายท่านปรีดีฯ เรื่องแอนตี้เจ้านั้น ก็จับเอาเรื่องที่ท่านปรีดีฯ พินิจกับพระองค์เจ้าจรัญศักราช กฤษดากร อัครราชทูตไทยประจำฝรั่งเศส ในสมัยที่ท่านปรีดีฯ ไปเป็นนักเรียนกฎหมายอยู่ที่นั่น และกล่าวหาต่อไปอีกว่า การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ ๒๔ มิถุนาฯ ก็สืบเนื่องมาจากความไม่พอใจเจ้า เนื่องจากกรณีพิพาทกับพระองค์เจ้าจรัญศักราช^{๕๗} นั่นเอง

คำโฆษณาหลวงโลกดังกล่าว^{๕๘}ไม่ตรงตามความเป็นจริง เพราะกรณีพิพาทกับพระองค์เจ้าจรัญศักราช^{๕๙} นั้น ไม่ใช่เป็นเรื่องของการแอนตี้เจ้าเป็นรายบุคคล หากเป็นเรื่องของการแสวงหาความชอบธรรมของสมาคมนักเรียนไทยในฝรั่งเศส ที่ได้รับการปฏิบัติจากท่านทูตด้วยความไม่ยุติธรรมในกรณีต่างๆ ในฐานะที่ท่านปรีดีฯ เป็นสภานายกของสมาคมจึงจำเป็นต้องออกโรงต่อสู้อย่างรับผิดชอบต่อมวลสมาชิกแห่งสมาคมและการต่อสู้^{๖๐}นั้น ก็ต่อสู้โดยธรรม ตามวิธีที่ธรรมเนียมประเพณีอนุญาตไว้คือการทูลเกล้าถวายฎีกาต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่โดยที่ท่านปรีดีฯ เป็นสภานายกดังกล่าวจึงตกเป็นที่เฟื่องเสียงและโกรธแค้นของท่านทูตมากกว่าใครๆ จนถึงกับท่านทูตได้มีหนังสือฟ้องเข้ามายังพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเฟื่องขึ้นครองราชย์สืบแทนสมเด็จพระเชษฐาธิราชพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เพื่อขอให้พระองค์ทรงเรียกตัวท่านปรีดีฯ กลับ ข้อความในคำฟ้องนั้นกล่าวตอนหนึ่งว่า

“... ปรีดีเป็นหัวหน้าชักชวนนักเรียนก่อการขัดคำสั่งทูต เป็นหัวหน้าสหบาล (Syndicate) นักเรียนไทย เป็นคนฝ่าฝืนในประชาธิปไตย เห็นจะเป็นภัยต่อราชบัลลังก์ ...”

จากคำฟ้องของพระองค์เจ้าจรัญกัญญา ในครั้งแรกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นด้วย ดังปรากฏในโทรเลขของพระองค์เจ้าไตรทศ (กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ) เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ ถึงอัครราชทูตสยามประจำกรุงปารีส มีข้อความรายละเอียดดังสำเนาต่อไปนี้

“สำเนาที่ ๑๔๐๘๐ (รับวันที่ ๒๒ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๒๖)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพิจารณาเอกสารทั้งหมดที่ได้กราบบังคมทูลเกี่ยวกับการพิพาทของพระองค์เจ้าจรัญฯ กับ เอส. ไอ. เอ. เอ็ม. (ชื่อย่อของสมาคมนักเรียนไทยในฝรั่งเศสและในประเทศอื่นส่วนที่ขึ้นกับสถานทูตสยามกรุงปารีส) และฎีกาของนักเรียนแล้ว มีพระบรมราชวินิจฉัยว่าสมาคมนักเรียนได้เบี่ยงออกจากวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งสมาคมนั้น วัตถุประสงค์ของสมาคมจะต้องเป็นทางส่งเสริมครบถ้วนระหว่างนักศึกษา ภายใต้ความดูแลของสถานทูตปารีส ดูประการหนึ่งว่าต้นสมาคมได้กลายเป็นสหภาพชนิดหนึ่งของนักศึกษา ซึ่งนักศึกษารวมกันเพื่ออภิปรายกิจกรรมของอัครราชทูตและเพื่อมีมติและดำเนินกิจการตรงกัน ข้าม กับ ความ ประสงค์ ของ อัครราชทูต นักศึกษาได้อภิปรายและประณามวิธีการที่อัครราชทูตได้จ่ายเงินเดือนให้แก่พวกเขา พวกเขายังได้ส่งผู้แทนไปประเทศอังกฤษโดยรู้อยู่แล้วว่าขัดต่อความประสงค์ของอัครราชทูต พวกเขาแสดงตลอดมาเป็นปฏิปักษ์ต่ออัครราชทูตและกิจกรรมของสถานายกสมาคมถึงชั้นขาดการวะ สถานการณ์เช่นนี้ไม่อาจที่จะผ่อนปรนได้ เพราะถ้านักศึกษาได้อนุญาตให้ประกอบตัวเอง เป็นสหภาพปฏิปักษ์ต่ออัครราชทูตโดยวิธีนี้แล้ว ก็ไม่มีอัครราชทูตใดสามารถรับผิดชอบในการดูแลสวัสดิการของนักศึกษาในอนาคตได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงมีพระบรมราชโองการว่า เอส. ไอ. เอ. เอ็ม. ตามรูปแบบปัจจุบันนี้ต้องยุบเลิก ถ้ายังมีความปรารถนาประกอบเป็นสมาคมชนิดที่ช่วยให้ให้นักศึกษามีการติดต่อกันก็จะต้องทำ

ข้อบังคับชิ้นใหม่ โดยนักศึกษาจะได้รับอนุญาตให้มีเสรีภาพในการจัดการทางสังคม และนอกจากนั้นจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของสถานทูตอย่างเคร่งครัด ยิ่งกว่านั้น นักศึกษารุ่นเด็กชั้นเตรียมและประถมนั้น จะต้องไม่เป็นสมาชิกสมบูรณ ไม่มีสิทธิ์ออกเสียง แต่พวกเขาอาจเข้าร่วมในค่ายวันหยุดภายใต้การดูแลเป็นพิเศษของคนหนึ่งหรือหลายคน ซึ่งอัครราชทูตเป็นผู้เลือก พวกเขาจะต้องอยู่ห่างจากนักศึกษารุ่นใหญ่ให้มากที่สุด ในขณะที่เข้าร่วมการศึกษาและการบันเทิง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า นายปรีดี พนมยงค์ ต้องรับผิดชอบอย่างสำคัญในการที่สมาคมเบี่ยงจากความประสงค์เดิมและในการยุยงนักศึกษาให้เกิดความรู้สึกละเมียดวินัยและไม่ไว้วางใจอัครราชทูต ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงมีพระกระแสรับสั่งให้เรียกนายปรีดี พนมยงค์ กลับทันที

ส่วนตอน ๒ แห่งฎีกาของนักศึกษาร้องขอให้จ่ายเงินเดือนเป็นเงินปอนด์ แทนการจ่ายเป็นแฟรงค์นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์พิจารณาเรื่องนี้เมื่อได้รับคำอธิบายจากอัครราชทูตแล้ว ถ้า (อัครราชทูต) ยังมีได้ทำขึ้นมา สำเนาฎีกาฉบับหนึ่ง ก็จะส่งไปให้พระองค์เจ้าจรัญฯ และพระองค์เจ้าจรัญฯ จะต้องกราบบังคมทูลชี้แจงมาเกี่ยวกับฎีกาดังกล่าวนั้นเรื่องการจ่ายเงินเดือน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเสียพระทัยสุดซึ่งที่ทรงทราบว่า ได้เกิดความรู้สึกไม่อยู่ในวินัยของนักศึกษา จึงมีพระราชประสงค์เตือนให้เขารู้สึกถึงความรู้สึกในหน้าที่”

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ให้เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ โทรเลขเรียกตัวท่านปรีดีฯกลับกรุงเทพฯ แล้ว ต่อมาในวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน (ค.ศ.๑๙๒๖) เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศก็ได้โทรเลขไปถึงอัครราชทูตสยามที่ปารีสอีกฉบับหนึ่ง เพื่อแจ้งให้ท่านปรีดีฯ ทราบถึงพระราชกระแสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่อนุญาตให้ท่านปรีดีศึกษาต่อไป มีความว่า

“เกี่ยวกับเรื่องเรียกตัวเธอกลับนั้น บัดนี้บิดาเธอได้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาต่อ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขอพระราชทานโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนเวลาไปจนกว่าเธอ จะสอบไล่ปริญญาตรีชั้นบัณฑิตทางกฎหมายที่จะเป็นไปในไม่ช้านี้ พระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัวได้พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ด้วยพระเมตตาคุณเป็นอย่างยิ่งพระราชทานให้ตามฎีกานั้น โดยเงื่อนไขว่าอย่างไรก็ตาม เธอจะต้องเขียนคำขอขมาเป็นลายลักษณ์อักษรต่ออัครราชทูตสยามกรุงปารีส และแสดงความเสียใจต่อหน้าที่ของเธอเกี่ยวกับกรณีที่น่าเสียใจเมื่อเร็ว ๆ นี้”

จึงเป็นอันว่าท่านปรีดี ฯ ได้อยู่ศึกษาต่อไปจนจบปริญญาเอก ในการที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณครั้งนี้ท่านปรีดี ฯ ได้มีความสำนึกและตราตรึงในพระมหากรุณา อย่างไม่รู้เสื่อมคลาย

ความจริงการต่อสู้เพื่อความชอบธรรมของสมาคมนักเรียนไทยในฝรั่งเศสภายใต้การนำของท่านปรีดี ฯ ครั้งนั้น นอกจากจะได้รับความเห็นชอบจากนักเรียนที่มาจากสามัญชนโดยทั่วไปแล้ว ยังได้รับความเห็นชอบและสนับสนุนจากนักเรียนที่เป็นพระบรมวงศานุวงศ์อีกด้วย เช่น พระองค์เจ้าจุมพต ฯ (นักเรียนอังกฤษ) เป็นต้น และแม่แต่โอรสของพระองค์เจ้าจรัญ ฯ เองก็เห็นชอบกับการต่อสู้ของท่านปรีดี ฯ และคณะ

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าข้อพิพาทระหว่างท่านปรีดี ฯ กับพระองค์เจ้าจรัญ ฯ อัครราชทูตไทยประจำกรุงปารีสขณะนั้น หาใช่เป็นข้อพิพาทระหว่างบุคคลไม่ และไม่ใช่ว่าเป็นการโจมตีเจ้าหรือแอนตี้เจ้าเป็นการเฉพาะตัว หากเป็นการต่อสู้ระหว่างความชอบธรรมกับไม่ชอบธรรม หรือพูดให้ชัดลงไปก็เป็นการต่อสู้ระหว่างฝ่ายประชาธิปไตย กับฝ่ายที่เป็นตัวแทนของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั่นเอง

ท่านปรีดี ฯ ได้กล่าวไว้ในบทนิพนธ์บทหนึ่งของท่านเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวทางการเมืองของท่านและคณะในฝรั่งเศสครั้งนั้นความว่า

“เราได้วางแผนปลุกจิตสำนึกเพื่อนนักศึกษาทั่วไปให้เกิดความรู้สึกถึงความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงระบบสมบูรณา ฯ ว่าโอกาสที่เหมาะสมที่สุดคือในระหว่างมีการชุมนุมประจำปี ค.ศ. ๑๙๒๕ ของสมาคมที่ข้าพเจ้าเป็นสภานายกอยู่นั้น จะได้จัดให้เพื่อนไทยอยู่ร่วมกัน ณ คฤหาสน์ใหญ่ที่ตำบล Chatrettes ซึ่งสมาคมเข้าไว้เฉพาะการนั้นมีกำหนด ๑๕ วัน เราได้จัดให้มีการกีฬาแทบทุกชนิดรวมทั้งการยิงเป้าเพื่อเป็นพื้นฐานแห่งการฝึกทางอาวุธในเวลาค่ำก็มีการแสดงปาฐกถาในเหตุการณ์ระหว่างประเทศ และเหตุการณ์ ภายในประเทศและมีการโต้วาทีในหัวข้อที่เป็นคดีที่มีการแสดงละครที่เป็นคดี

เช่นเรื่อง ‘โลเลบุรี’ ของพระมงกุฎเกล้าฯ ที่แสดงถึงความเหลวแหลกแห่งการศาล และอัยการของบุรีที่พระองค์สมมุติว่า ‘โลเล’ มีการดนตรีและขับร้องบ้าง แต่ไม่มีการเต้นรำช่วยวนกามารมณ์ การชุมนุมในฤดูร้อน ค.ศ. ๑๙๒๕ ได้ดำเนินไปอย่าง ได้ผลถึงความสนิทสนมกลมเกลียวของเพื่อนนักศึกษาไทยที่ร่วมประชุม ถึงขีดที่เมื่อครบกำหนด ๑๕ วันแล้วหลายคนก็ได้แสดงถึงความอาลัยที่ต่างคนจะต้องแยกย้ายกันไป ครั้นแล้วข้าพเจ้ากับเพื่อนที่เริ่มซึ่งออกนามมาแล้วจึงได้ปรึกษากันว่าในการประชุมประจำปีต่อไปคือในเดือนกรกฎาคม ๑๙๒๖ สมควรที่จะพัฒนาจิตสำนึกของเพื่อนนักศึกษาให้สูงขึ้นอีกระดับหนึ่งถึงขั้นต่อสู้จักรวรรตุ ซึ่งเป็นตัวแทนของระบบสมบูรณาฯ ในท่าประเทศ แต่จะต่อสู้โดยวิธีธรรมนิยมประเพณีอนุญาตไว้คือการทูลเกล้าถวายฎีกาต่อพระปกเกล้าฯ ซึ่งเพิ่งทรงขึ้นครองราชสมบัติสืบต่อจากรัชกาลที่๖ ในการนี้ก็ต้องถือเอาความไม่พอใจที่นักศึกษาส่วนมากมีอยู่เป็นพื้นฐานเนื่องจากจักรวรรตุจ่ายเงินกระเป๋าน้อยเกินไปทั้งๆที่แต่ละคนมีงบประมาณที่ทางรัฐบาลหรือทางบ้านได้มอบไว้ที่จักรวรรตุอย่างเพียงพอ เราถือเอาเศรษฐกิจเป็นรากฐานที่จะพัฒนาจิตสำนึกให้เป็นทางการเมืองตามกฎวิทยาศาสตร์สังคมแห่งการพัฒนาจิตสำนึก”

จากบทนิพนธ์นี้จะเห็นได้อีกนัยหนึ่งว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ๒๔ มิถุนายนนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ได้ตระเตรียมแผนการเพื่อความเปลี่ยนแปลงมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานและเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้เป็นเพราะเพียงความไม่พอใจเจ้าเป็นการส่วนตัวดังที่มีคนบางจำพวกโฆษณาหลอกลวง หากเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปเพื่อความจำเป็นแห่งความเจริญของประเทศชาติและความผาสุกของมวลราษฎร

ดังบทนิพนธ์อีกตอนหนึ่ง ท่านปรีดีฯ ได้กล่าวไว้ว่า

“ก. วัตถุประสงค์ของคณะราษฎร คือ เปลี่ยนระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ซึ่งในสมัยนั้นยังไม่มีศัพท์สมัยใหม่ว่า ‘ปฏิวัติ’ หรือ ‘อภิวัฒน์’ เพื่อถ่ายทอดคำฝรั่งเศส อังกฤษ Revolution ดังนั้นเราจึงใช้ศัพท์ธรรมดาคือ ‘เปลี่ยนการปกครองของกษัตริย์เหนือกฎหมายมาเป็นการปกครองที่มีกษัตริย์อยู่ใต้กฎหมาย’ และการดำเนินเพื่อให้สยามบรรลุหลัก ๖ ประการ คือ

(๑) รักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมือง ในทางศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง (๒) รักษาความปลอดภัยในประเทศให้การประทุษร้ายต่อกันลดลงให้มาก (๓) บำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎรอคอย (๔) ให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน (๕) ให้ราษฎรมีเสรีภาพที่ไม่ขัดต่อหลัก ๔ ประการ ดังกล่าแล้ว (๖) ให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร”

พลโทประยูรภมรมนตรี ผู้ก่อการคนสำคัญรุ่นแรกที่ได้พบกับท่านปรีดีฯ ที่ฝรั่งเศส ใน ค.ศ. ๑๙๒๕ แล้วก็ได้ร่วมกันคิดเปลี่ยนแปลงการปกครองอันเป็นจุดเริ่มแรกของการปฏิวัติ ๒๔ มิถุนา ฯ ในเวลาต่อมา ได้กล่าวไว้ในบทความของท่านในหนังสือรัฐศาสตร์นิเทศ ฉบับเมษายน ๒๕๑๕ มีความตอนหนึ่งว่า

“กำเนิดของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้ผุดขึ้นในดินแดนต่างต่าง ว่าโดยทั่วไปแล้วผู้ที่อยู่ภายในประเทศของเราก็ชินเคยต่อสภาพความเป็นอยู่ในระบบฟิลงบูญฟิงบาร์มี ระบบฟินอบพิเทา ถือโชคชะตากุลบุญราศรี เป็นเรื่องของชีวิต ครั้นเมื่อได้ออกไปอยู่ในดินแดนต่างประเทศ ในประการแรกจะให้เห็นความรุ่งเรืองของประเทศต่างๆ ทำให้หวลมาคิดเปรียบเทียบสภาพความเป็นอยู่ของบ้านเมืองเรา ทำไม่ถึงต้องจมโคลนพระรุงพระวังอยู่อย่างนี้ กับทั้งความเป็นอยู่ของประชาชนของเขาที่อยู่ในระดับชีวิตส่วนรวมที่ใกล้เคียง ไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ ระบบหมอบกราบ ฟินอบพิเทา พุดจา ใ้อ์ เอ็ง มึง กู เป็นเรื่องขมขื่นดังที่ได้ประสพอยู่ในบ้านเมืองของเรา นอกจากนั้นยังเกิดมีความรู้สึกแสบแสบที่ถูกเหยียดหยาม เสมือนหนึ่งเป็นข้าทาสที่อยู่ในอาณานิคม เพราะในยุคนั้นพลเมืองกว่าครึ่งโลก ยังเป็นประเทศราชในความปกครองของชาวผิวขาว ได้กระทบกระเทือนใจ ทำให้รู้สึกตัวขึ้นมาว่า เพราะประเทศเรานี้อ่อนแอ มิได้ปรับปรุงให้เข้มแข็ง และเป็นระเบียบอันถึงามเสมือนอารยะประเทศทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อได้เรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่ออิสระและเสรีภาพที่ประชาชนชาวยุโรปเขาต่อสู้เอาชีวิตเลือดเนื้อเข้าแลกรักษาสีหิทธิเสรีภาพ เขา

จึงสามารถสร้างระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมั่นคง ที่เป็นกุญแจของนำประเทศไปสู่ความรุ่งเรืองและความมั่นคงสืบเนื่องกันมาหลายศตวรรษ ด้วยเหตุผลนานาประการดังได้กล่าวมาแล้วนี้ ประกอบกับเมื่อหวนคำนึงถึงสภาพความเสื่อมโทรมของบ้านเมืองในยุคนั้น จึงทำให้นักเรียนไทยผู้รักชาติที่อยู่ในยุโรป โดยเฉพาะในประเทศฝรั่งเศสและสวิสเซอร์แลนด์ ได้ร่วมใจร่วมคิดด้วยเจตนาอันแรงกล้า ยอมเสี่ยงชีวิตคิดเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้นเพื่อความรุ่งเรืองของประเทศ”

และอีกตอนหนึ่งพลโทประยูร ฯ กล่าวว่

“คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้มีข้อคิดว่าเป็นเอกฉันท์ที่จะเกิดทุนพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของชาติ ถือหลักตามประเทศอังกฤษ การเปลี่ยนแปลงการปกครองที่มีระบบรัฐธรรมนูญนี้ จะปลดปล่อยราชการของพระมหากษัตริย์ที่มีต้องรับผิดชอบก่อความผิดพลาดใด ๆ อันอาจเกิดขึ้น ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่จะต้องรับผิดชอบและลาออกไป ส่วนเกียรติคุณงามความดีทั้งหลายก็ถวายส่งเสริมเพิ่มพูนพระบารมีของพระมหากษัตริย์ให้รุ่งโรจน์อยู่ยืนยงเป็นมิ่งขวัญของชาติไทยตลอดไปชั่วกาลนาน ฉะนั้นความมุ่งหมายของการเปลี่ยนแปลง พ.ศ. ๒๔๗๕ คณะผู้เปลี่ยนแปลงการปกครองเพียงมุ่งหวังที่จะสร้างระบอบประชาธิปไตย มีรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองประเทศนั้น เป็นจุดหมายปลายทางของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง”

จากบทความของพลโทประยูร ฯ ดังกล่าวนั้น ได้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นอย่างเด่นชัดอีกครั้งหนึ่งว่า การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ ๒๔ มิถุนา ฯ นั้นเกิดขึ้นด้วยจิตสำนึกในความรับใช้ชาติและประชาชนของคนไทยกลุ่มหนึ่ง หาใช่เพราะความผูกแค้นอำมาตเจ้าแต่ประการใดไม่ และอีกประการหนึ่งคณะผู้ก่อการได้ยืนยันที่จะเกิดทุนพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของชาติสืบไป และคณะผู้ก่อการก็ได้ปฏิบัติตามนั้นตลอดมา

เหตุผลที่ฝ่ายเป็นปฏิปักษ์กับท่านปรีดี ฯ ยกขึ้นมากล่าวอ้างว่าท่านปรีดี ฯ เกลียศเจ้านั้น นอกจากเหตุพิพาทกับพระองค์เจ้าจรัญ ฯ สมัยเป็นนักเรียนกฎหมายอยู่ในประเทศฝรั่งเศสแล้ว ฝ่ายปฏิปักษ์ก็มักจะยกเอาแถลงการณ์ฉบับหนึ่งของคณะราษฎรที่กล่าว เปิดโปง

ระบบเจ้าอย่างหมดเปลือก ซึ่งท่านปรีดี ฯ เป็นผู้ร่างแถลงการณ์ฉบับนั้น ทั้ง ๆ ที่ในเวลาต่อมาพระยาพหลพลพยุหเสนาและท่านปรีดี ฯ พร้อมด้วยคณะได้เข้าเฝ้าขอขมาต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถึงถ้อยคำที่ออกแถลงการณ์ไปด้วยความจำเป็นเพื่อความสำเร็จของการอภิวัฒน์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเองก็ได้ทรงให้อภัยเพราะเข้าใจในสถานะการณ์เป็นอย่างดี แต่ฝ่ายที่หมายมุ่งจะทำลายคณะราษฎรและท่านปรีดี ฯ ก็ยังพยายามยกข้อความแห่งคำแถลงการณ์ฉบับนั้นออกโฆษณาเพื่อโน้มน้าให้เห็นว่าท่านปรีดี ฯ ไม่ชอบเจ้าหรือแอนตี้เจ้า และในขณะที่เดียวกันก็พยายามบีบ บังไม่ให้พูดถึงคำขอขมาของคณะราษฎร และพระราชดำรัส ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าที่ทรงพระราชทานอภัยโทษตามคำขอขมานั้น

เพื่อประโยชน์แห่งสัจจะและประวัติศาสตร์การอภิวัฒน์ของมวลชน ณ ที่นี้จึงขอ นำเอาคำแถลงการณ์อันนี้ออจวบฉบับนี้มาตีพิมพ์ให้ปรากฏ เพราะเนื้อหาของแถลงการณ์ที่แท้ก็คือสถานะการณ์ที่เป็นอยู่ก่อน ๒๔ มิถุนา ฯ นั้นเอง แต่บางคนเห็นไปว่าเป็นการโจมตี ก็เช่นเดียวกับผู้เผด็จการทั้งหลายที่สวมเสื้อคลุมประชาธิปไตย ย่อมไม่พอใจต่อการที่จะถูกกระชากเสื้อคลุมออก ฉะนั้นใดก็ฉนั้น

แถลงการณ์ฉบับนี้มีข้อความโดยละเอียดดังนี้

“ราษฎรทั้งหลาย

เมื่อกษัตริย์องค์นี้ได้ครองราชสมบัติสืบจากพระเชษฐานั้น ในชั้นต้นราษฎรบางคนได้หวังกันว่า กษัตริย์องค์ใหม่นี้คงจะปกครองราษฎรให้ร่มเย็น แต่ก็หาได้เป็นไปตามที่คิดหวังไม่ กษัตริย์องค์ทรงอำนาจเหนือกฎหมายอยู่ตามเดิม ทรงแต่งตั้งญาติวงศ์และคนสกปรกโลภไร้คุณความรู้ให้ดำรงตำแหน่งหน้าที่สำคัญ ๆ ไม่ทรงฟังเสียงราษฎรปล่อยให้ข้าราชการใช้อำนาจหน้าที่ในทางทุจริต มีการรับสินบนในการก่อสร้าง ซ่อมแซมใช้ในราชการ หากำไรในการเปลี่ยนราคาเงิน ผลาญเงินของประเทศ ยกพวกเจ้าขึ้นให้สิทธิพิเศษมากกว่าราษฎร กดขี่ข่มเหงราษฎร ปกครองโดยขาดหลักวิชา ปล่อยให้บ้านเมืองเป็นไปตามยถากรรม ดังที่จะเห็นได้จากความตกต่ำทางเศรษฐกิจและความฝืดเคืองในการทำมาหากิน ซึ่งพวกราษฎรได้รู้กันอยู่ทั่วไปแล้ว รัฐบาลของกษัตริย์เหนือกฎหมาย ไม่สามารถแก้ไขให้ฟื้นขึ้นได้

การที่แก้ไขไม่ได้ก็เพราะรัฐบาลของกษัตริย์นี้ มิได้ปกครองประเทศเพื่อราษฎรตามที่รัฐบาลอื่น ๆ ได้กระทำกัน รัฐบาลของกษัตริย์ได้ถือเอาราษฎรเป็นทาส (ซึ่งเรียกว่าไพร่บ้าง ข้าบ้าง) เป็นสัตว์เดียรัจฉาน ไม่นึกว่าเป็นมนุษย์ เหตุฉะนั้น แทนที่จะช่วยราษฎร กลับทำนาบนหลังราษฎร จะเห็นได้ว่าภาษีอากรที่บีบบั่นเอามาจากราษฎรนั้น กษัตริย์ได้เอาไว้ใช้ส่วนตัวปีหนึ่งเป็นจำนวนหลายล้านบาท ส่วนราษฎรลึกลงว่าจะหาได้แม้แต่เล็กน้อยแทบจะเลือดตากระเด็น ถึงคราวเสียเงินให้ราชการหรือภาษีใด ถ้าไม่มีเงินรัฐบาลก็ยึดทรัพย์หรือใช้งานโยธา แต่พวกเจ้ากลับนอนกินกันเป็นสุข ไม่มีประเทศใดในโลกจะให้เงินเจ้ามากเช่นนี้ นอกจากพระเจ้าซาร์และพระเจ้าไกเซอร์แห่งเยอรมัน ซึ่งคนชาตินั้นได้โค่นราชบัลลังก์เสียแล้ว

รัฐบาลของกษัตริย์ได้ปกครองอย่างหลอกลวง ไม่ซื่อตรงต่อราษฎร เป็นต้นว่าหลอกว่าจะบำรุงการทำมาหากินอย่างโน้นอย่างนี้ แต่ครั้นค่อย ๆ ก็เหลวไป หาได้ทำจริงไม่ มิหนำซ้ำยังกล่าวคำหมิ่นประมาทราษฎรผู้มีบุญคุณเสียภาษีอากรให้พวกเจ้าได้กิน ว่าราษฎรยังมีเสียงทางการเมืองไม่ได้เพราะราษฎรโง่ คำพูดของรัฐบาลเช่นนี้ใช้ไม่ได้ ถ้าราษฎรโง่ เจ้าก็โง่ เพราะเป็นชนชาติเดียวกัน ที่ราษฎรรู้เท่าไม่ทันเจ้านั้น ไม่ใช่เพราะโง่เป็นเพราะขาดการศึกษาที่พวกเจ้าปกปิดไว้ไม่ให้เรียนเต็มทีเพราะเกรงว่าเมื่อราษฎรได้มีการศึกษา ก็จรรู้ความชั่วร้ายที่ทำได้และคงจะไม่ยอมให้ทำนาบนหลังคน

ราษฎรทั้งหลาย ฟังรู้ไว้เถิดค่า ประเทศเรานี้เป็นของราษฎร ไม่ใช่ของกษัตริย์ตามที่เขาหลอกลวง บรรพบุรุษของราษฎรเป็นผู้ช่วยยกอกู้ให้ประเทศมีอิสรภาพพ้นจากมือข้าศึก พวกเจ้ามีแต่จะซุกมือเปิบและกวาดรวบรวมทรัพย์สมบัติเข้าไว้ตั้งหลายร้อยล้าน เงินเหล่านี้เอามาจากไหนก็เอามาจากราษฎรเพราะวิธีทำนาบนหลังคนนั่นเอง บ้านเมืองกำลังอัคคีคีตเคือง ชาวนาและพ่อแม่ทหารต้องทำนาและทำอย่างไม่ได้ผล แต่รัฐบาลก็ไม่บำรุง รัฐบาลได้คนออกอย่างเกลื่อนกลาด นักเรียนเรียนสำเร็จแล้วและทหารปลดกองหนุนแล้วไม่มีงานทำจะต้องอดอยากไปตามยถากรรม เหล่านี้เป็นผลของรัฐบาลของกษัตริย์เหี้ยมอกุหนาย ความจริงควรเอาเงินที่กวาด

รวบรวมเอาไว้จับบ้านเมืองให้คนมีงานทำ จึงจะเป็นการสนองคุณราษฎรซึ่งได้เสียภาษีอากรให้พวกเจ้าร่ำรวยมานาน แต่พวกเจ้าก็หาได้ทำอย่างใดไม่ คงสุขเล็ดกันเรื่อย ๆ ไป เงินมีเหลือเท่าใดก็เอาไปฝากต่างประเทศ คอยเตรียมหนีเมื่อบ้านเมืองทรุดโทรม ปล่อยให้ราษฎรอคอย การเหล่านี้ย่อมชั่วร้าย

เหตุฉะนั้น ราษฎร ข้าราชการ ทหารและพลเรือน ที่รู้เท่าถึงการกระทำอันชั่วร้ายของรัฐบาลดังกล่าวนี้แล้ว จึงรวบรวมกำลังกันตั้งเป็นคณะราษฎรขึ้น และได้ยึดอำนาจของรัฐบาลของกษัตริย์ไว้แล้ว คณะราษฎรเห็นว่าการที่จะแก้ความชั่วร้ายนี้ได้ ก็ด้วยที่จะต้องมี การปกครองโดยมีสภา หลายๆ ความกิติดีกว่าความกิติเดียว ส่วนผู้เป็นประมุขของประเทศนั้น คณะราษฎรไม่ประสงค์ทำการแย่งราชสมบัติ ฉะนั้นขอเพียงให้กษัตริย์องค์นี้ดำรงตำแหน่งต่อไป แต่จะต้องอยู่ใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน จะทำอะไรโดยลำพังไม่ได้ นอกจากความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร คณะราษฎรได้แจ้งความประสงค์นี้ให้กษัตริย์ได้ทราบแล้ว เวลานั้นยังอยู่ในเวลารอความรับตอบ ถ้ากษัตริย์ตอบปฏิเสธหรือไม่ตอบภายในกำหนด โดยเห็นแก่ส่วนตัวว่าจะถูกลดอำนาจลงมา ก็จะได้ชื่อว่าทรยศต่อชาติ และก็มี ความจำเป็นที่ประเทศชาติจะต้องมีการปกครองอย่างประชาธิปไตย กล่าวคือประมุขของประเทศจะเป็นบุคคลสามัญซึ่งสภาผู้แทนราษฎรจะได้เลือกตั้งขึ้นอยู่ในตำแหน่งตามกำหนดเวลา ตามวิธีนี้ราษฎรพึงหวังเถิดว่า ราษฎรจะได้รับการบำรุงอย่างดีที่สุดทุกๆ คนจะมีงานทำ เพราะประเทศเราเป็นประเทศที่อุดมอยู่แล้วตามสภาพ เมื่อเราได้ยึดเงินที่พวกเจ้ารวบรวมไว้จากการทำนาบนหลังคนทั้งหลายร้อยล้านมาบำรุงประเทศขึ้นแล้ว ประเทศจะท้องฟ้าฟุ้งขึ้นเป็นเมฆมนัน การปกครองที่คณะราษฎรจะพึงกระทำก็คือ จะต้องจัดวางโครงการโดยอาศัย หลักวิชาไม่ทำไปเหมือนคนตาบอดเช่นรัฐบาลที่มีกษัตริย์เหนือกฎหมายทำมาแล้ว หลักใหญ่ๆ ที่คณะราษฎรวางไว้มีอยู่ว่า

๑. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่นเอกราชในทางการเมือง ในทางศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง

๒. จะต้องรักษาความปลอดภัยในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มาก

๓. จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎร ในทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาลใหม่ จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอคอย

๔. จะต้องให้ราษฎรมีสติธิเสมอภาคกัน (ไม่ใช่พวกเจ้ามีสติธิยิ่งกว่าราษฎร เช่นที่เป็นอยู่)

๕. จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก ๔ ประการ ดังกล่าวข้างต้น

๖. จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร

ราษฎรทั้งหลายจงพร้อมใจกันช่วยคณะราษฎร ให้ทำกิจอันจะคงอยู่ชั่วฟ้าดินนี้ให้สำเร็จ คณะราษฎรขอให้ทุกคนที่มีได้ร่วมมือเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลกษัตริย์เหนือกฎหมายจงตั้งอยู่ในความสงบและทำมาหากิน อย่าทำการใด ๆ อันเป็นการขัดขวางต่อคณะราษฎร การที่ราษฎรช่วยคณะราษฎรนี้ เท่ากับราษฎรช่วยประเทศและช่วยตัวราษฎร บุตร หลานของตนเองประเทศมีความเป็นเอกราชอย่างพร้อมบริบูรณ์ ราษฎรจะได้รับความปลอดภัย ทุกคนจะได้รับความปลอดภัย ทุกคนจะมีงานทำไม่อดกลาย ทุกคนจะมีสติธิเสมอภาคและมีเสรีภาพพ้นจากการเป็นไพร่ เป็นข้า เป็นทาสของพวกเจ้าหมคสมย์ที่พวกเจ้าจะทำนาบนหลังราษฎร ทุกคนพึงปรารถนาคือ ความสุข ความเจริญอย่างประเสริฐ ซึ่งเรียกกันเป็นศัพท์ว่า ‘ศรีอารย’ จะพึงบังเกิดขึ้นแก่ราษฎรถ้วนหน้า”

จากแถลงการณ์ฉบับนี้ คณะราษฎรได้ยืนยันเกี่ยวกับราชบัลลังก์ไว้อย่างชัดเจนว่า

“คณะราษฎรไม่ประสงค์ทำการแย่งราชสมบัติ ฉะนั้นขอเพียงให้กษัตริย์องค์นี้ดำรงตำแหน่งต่อไป แต่จะต้องอยู่ใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินจะทำอะไรโดยลำพังไม่ได้ นอกจากความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร”

เหตุการณ์ก็ได้ผ่านไปโดยความเรียบร้อย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นแก่ประโยชน์สุขของราษฎรและความสงบเรียบร้อยของแผ่นดินเหนือผลประโยชน์ส่วนพระองค์เอง พระองค์จึงได้ยินยอมคืนอำนาจอธิปไตยให้แก่ราษฎร หลังจากที่ราชวงศ์ของพระองค์ได้ครองอำนาจอธิปไตยอย่างล้นพ้นโดยสิทธิขาดสืบต่อกันมาเป็นเวลา ๑๕๐ ปี ๒ เดือน กับ ๑๘ วัน คือจากวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๓๒๕ ถึงวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕

ถึงแม้ว่าข้อความในแถลงการณ์ดังกล่าวจะเป็นสัจจะของภาวะการณ์ในขณะนั้น แต่ในเมื่อคณะราษฎรยึดอำนาจได้โดยเด็ดขาด และสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยอมลดพระองค์ทรงอยู่ใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินแล้ว พระยาพหล ฯ และท่านปรีดี ฯ พร้อมด้วยคณะจึงได้นำตอกไม้รูปเทียนเข้าเฝ้าขอขมา ในถ้อยคำของแถลงการณ์อันอาจกระทบกระเทือนพระราชหฤทัย พระยาพหล ฯ ในฐานะหัวหน้าคณะได้เป็นผู้กราบถวายบังคมทูล ดังความละเอียดยกต่อไปนี้

“ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

การที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้เริ่มทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้ ก็ด้วยมุ่งหวังประโยชน์แก่ชาติโดยเห็นด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมว่า ทุก ๆ ประเทศที่เป็นเอกราช ก็มีรัฐธรรมนูญการปกครองกันทั่วไปแล้ว หากประเทศสยามได้มีกับเขาบ้าง ก็จะได้เป็นโอกาสให้ราษฎรเป็นจำนวนมาก ได้มีส่วนช่วยเหลือได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทในราชการแผ่นดินเต็มกำลังความสามารถจริง ๆ การณ์ได้เป็นไปโดยเรียบร้อยด้วยประการทั้งปวง ก็เนื่องด้วยได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ได้ทรงตั้งพระราชหฤทัยคือต่อประชาชนชาวสยาม และทรงพระกรุณาช่วยเหลือส่งเสริมทุกประการ ตลอดจนพระราชทานอภัยโทษแก่พวกข้าพระพุทธเจ้า โดยพระราชกำหนดนิรโทษกรรมนั้นด้วยพระมหากรุณาธิคุณ ทั้งนี้ยอมตระหนกอยู่แก่ใจพวกข้าพระพุทธเจ้าแล้ว

การที่พวกข้าพระพุทธเจ้าได้ประกาศกล่าวข้อความ ในวันเปลี่ยนแปลงด้วยถ้อยคำอันรุนแรงกระทบกระเทือนถึงได้ฝ่าละอองธุลี พระบาทและพระบรมวงศานุวงศ์ ก็ด้วยมุ่งถึงผลสำเร็จทันทีทันใดเป็นใหญ่ สมเด็จพระมหากษัตริราชในพระบรมวงศ์จักรีตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์ ก็ทรงมีส่วนทำความเจริญมาสู่ประเทศ

สยามตามกาลสมัย บัดนี้^{๕๒}ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พวกข้าพระพุทธเจ้ามาเฝ้า
ทูลละอองธุลีพระบาท ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจึงขอพระราชทานพระบรมราชโองการ^{๕๓}
กราบบังคมทูลขอพระราชทานอภัยโทษอีกครั้งหนึ่งเป็นคำรบสองในถ้อยคำที่ได้ประกาศ
ไป

การจะควร ประการ ใดแล้ว แต่ จะทรง พระกรุณา โปรด เกล้า โปรด กระ หม่อม
ขอเดชะ”

ครั้นแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสตอบในคำกราบบังคม
ทูลขอขมานั้นดังนี้

“ข้าพเจ้าขอขอบใจท่านทั้งหลายเป็นอย่างยิ่งในการที่ได้มากระทำพิธีขอขมาต่อ
ตัวข้าพเจ้าและพระราชวงศ์จักรีในวันนี้ การกระทำของท่านในวันนี้ให้รู้สึกยินดีเป็น
อย่างยิ่ง ไม่ใช่ยินดีที่มาขอขมาแก่ตัวข้าพเจ้าโดยเฉพาะ เพราะข้าพเจ้าเองก็ให้อภัยโทษ
แก่ท่านทั้งหลายมานานมาแล้ว เพราะเข้าใจในความประสงค์ของท่านที่ท่านกระทำการใน
คราวนี้ ก็เพื่อหวังประโยชน์ต่อชาติจริง ๆ ข้าพเจ้าได้ตั้งใจช่วยเหลือท่าน ให้ท่าน
ทำการเป็นผลสำเร็จเรียบร้อยดีอย่างที่สุดที่จะเป็นได้ โดยที่ข้าพเจ้ามีความเห็นใจใน
ความคิดของท่าน ข้อที่ข้าพเจ้าตั้งใจมากนั้น คือในคำขอขมานั้น ท่านได้กล่าวถึงสมเด็จพระ
พระมหากษัตริราชและเจ้านายในพระราชวงศ์จักรีว่าได้ทรงมีส่วนในการนำความเจริญ
มาสู่ประเทศสยามด้วยหลายพระองค์ด้วยกัน นั่นเป็นความจริง ในคำประกาศวันที่
๒๔ มิถุนายน นั้น ข้อความที่ทำให้ข้าพเจ้าเองและสมาชิกของพระราชวงศ์จักรีรู้สึก
โทมัสอย่างยิ่ง คือในข้อที่ทำให้เข้าใจว่าพระราชวงศ์จักรีไม่ได้ทำความเจริญให้ประ-
เทศสยามอย่างหนึ่งอย่างใดเลย ข้อนั้นทำให้สมาชิกในพระราชวงศ์จักรีทั่วไปโทมัส
น้อยใจและแค้นเคืองมาก เมื่อท่านได้กล่าวแก้ไขในวันนี้แล้วข้าพเจ้าหวังว่าจะเป็นผล
สมานไมตรีระหว่างพระราชวงศ์จักรีกับพวกท่านและราษฎรทั่วไปให้เป็นอันหนึ่งอันเดียว
กันได้ อันที่จริงเจ้านายในพระราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ย่อมทรงถือว่า เป็นหน้าที่ของ
พระองค์ที่จะทำอะไรให้เป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง จึงได้ทรงรับราชการในกระทรวง
ต่าง ๆ ทุกพระองค์ตามแต่จะทำได้ แต่ตามวิสัยธรรมชาติของคนและตระกูลอันใหญ่ก็

ย่อมมีสมมุติที่มีความสามารถยิ่งหย่อนกว่ากันเป็นธรรมดาและย่อมมีทำการพลาดพลั้งบ้าง ข้าพเจ้าเชื่อว่าถ้าเจ้านายจะได้ทรงทำการพลาดพลั้งไปบ้าง ก็มีใช้ด้วยอคติ โดยเหตุนี้ เมื่อท่านได้กล่าวแก้ไขในวันนี้ และท่านมีความรู้สึกว่พระราชวงศ์จักรีได้ทรงทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติของเราเช่นนี้ ก็ย่อมจะล้างความโทมนัสทั้งหลายทั้งปวงของข้าพเจ้าเองและพระราชวงศ์จักรีได้สิ้น นอกจากนี้ ข้าพเจ้ามีความยินดีมากที่ท่านได้คิดมาทำพิธีขอขมาวันนี้เอง โดยที่ข้าพเจ้ามิได้ร้องขออย่างใดเลย การที่ท่านทำเช่นนี้ ย่อมเป็นเกียรติยศแก่ท่านเป็นอันมาก เพราะท่านทั้งหลายได้แสดงว่ามีธรรมในใจ และเป็นคนที่สุจริตและใจเป็นนักเลง คือเมื่อท่านรู้สึกว่าได้ทำอะไรที่เกินไปพลาดพลั้งไป ท่านก็ยอมรับผิดโดยดีและโดยเปิดเผย การกระทำเช่นนี้เป็นของที่ทำยากและต้องใจเป็นนักเลงจริงๆ จึงจะทำได้ เมื่อท่านได้ทำพิธีเช่นนี้ในวันนี้ก็แสดงให้เห็นชัดว่าการใด ๆ ที่ท่านได้ทำไปนั้น ท่านได้ทำไปเพื่อหวังประโยชน์แก่ประเทศแท้จริง ท่านได้แสดงว่าท่านเป็นผู้มีน้ำใจกล้าหาญทุกประการ ท่านกลับรับผิด เมื่อรู้สึกว่าคุณได้ทำการพลาดพลั้งไปดังนี้ เป็นการที่ทำให้ประชาชนรู้สึกไว้วางใจในตัวของท่านยิ่งขึ้นอีกเป็นอันมาก ในข้อนี้ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกยินดีเป็นอันมาก

เพราะฉะนั้น ในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าขอให้พรแก่ท่านทั้งหลายของจงเจริญด้วย อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณทุกประการ มีกำลังกาย มีกำลังใจ เพื่อจะสามารถทำการงานให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศของเราสืบไป”

จากพระบรมราโชวาทดังกล่าวนี้เป็นการชี้ให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเข้าพระทัยในปฏิบัติการของคณะราษฎรเป็นอย่างดี พระองค์ท่านจึงทรงพระราชทานอภิไทย์แก่คณะ ราษฎรและพระบรม วงศ์ศานุวงศ์ส่วนมากก็ได้เจริญรอยตาม เบื้องบงกชพระยุคลบาทแห่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ก็ยังมีบางคนที่อยู่ปลายแถวเชื่อพระวงศ์และบางคนที่ไม่เชื่อพระวงศ์แม้แต่หยดเดียว หากทำตนเป็นคนนิยมกษัตริย์ยิ่งกว่าองค์พระมหากษัตริย์ ได้ทำการโฆษณาหลวงโลกอย่างไปปดตมเท็จให้เห็นเป็นว่าคณะราษฎรโดยเฉพาะท่านปรีดี ฯ เป็นปฏิปักษ์กับสถาบันกษัตริย์ พวกอุบายกาลีโลกเหล่านี้พยายามกระเสือกกระสนเข้าไปแอบแฝงอยู่ภายใต้ร่มเงาของสถาบันกษัตริย์ แล้วใช้เล่ห์เพทุบายทำมิให้ปรากฏแก่คน

ทั้งหลายว่าเป็นตัวแทนของสถาบันกษัตริย์ หรือองค์พระมหากษัตริย์ อย่างเช่นการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายครั้งหลายหนที่ผ่านมา พรรคประชาธิปัตย์อันเป็นพรรคอนุรักษนิยมและมีแกนนำของพรรคที่มาจาก ชากเดนของศักดินา ได้พยายามสำแดงด้วยวิธีการต่างๆ ให้คนทั้งหลายเข้าใจว่าพรรคนี้ได้รับการสนับสนุนจากองค์พระมหากษัตริย์ หรือเป็นพรรคที่องค์พระมหากษัตริย์ทรงโปรด

การกระทำอย่างบังอาจเอื้อมเช่นนี้ นอกจากจะเป็นการหลอกลวงประชาชนทั้งหลายให้หลงผิดแล้วยังเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพอย่างชัดแจ้ง และเป็นการเหยียบย่ำทำลายสถาบันกษัตริย์ ด้วยการดึงพระมหากษัตริย์ให้ลงมาเกี่ยวก้อยกับการต่อสู้ทางการเมืองเพียงเพื่อชัยชนะทางการเมืองของฝ่ายตน

การกระทำเช่นนี้เป็นการกระทำของพวกมือถือสาปอกถือคิด เป็นการกระทำที่ไม่จงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ เพราะองค์พระมหากษัตริย์นั้นท่านทรงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม พระองค์ทรงเป็นมิ่งขวัญของคนไทยทั้งชาติ พระเมตตาและความรักของพระองค์ที่มีต่อพสกนิกรนั้นได้แผ่ปกคลุมไปทั่วสยามประเทศ ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ไม่ว่าประชาธิปัตย์หรือสหประชาไทย พระองค์ทรงดำรงความเป็นธรรมต่อพสกนิกรของพระองค์ถ้วนหน้า

การกระทำของพวกที่ทำตนเป็นราชาธิปไตยยิ่งกว่าองค์พระราชาธิบดีเช่นนี้เองที่ได้มีส่วนในการทำลายล้มล้างราชบัลลังก์ และสถาบันกษัตริย์มาแล้วในหลายประเทศ ท่านปรีดี ฯ ได้เล่าประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ไว้ในบทนิพนธ์บทหนึ่งเกี่ยวกับการสูญสิ้นราชวงศ์บูร์บอง ความว่า

“ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสปรากฏว่าระหว่างเวลา ๘๐ ปี นับแต่การอภิวัฒน์ใหญ่ฝรั่งเศสเมื่อ ค.ศ. ๑๗๘๙ ถึง ค.ศ. ๑๘๗๐ ราชวงศ์บูร์บองได้กลับมาครองราชย์หลายครั้ง ต่อมาเมื่อ ค.ศ. ๑๘๗๐ นโปเลียนที่ ๓ แห่งราชวงศ์โบนาปาร์ตได้สละราชสมบัติเนื่องจากแพ้เยอรมัน ฝ่ายเจ้าสมบัตินี้เมื่อได้ปราบปรามขบวนการสหการปรีดีสำเร็จแล้ว ก็ได้จัดให้มีระบอบรัฐสภาเพื่อลงมติว่าฝรั่งเศสจะปกครองโดยระบบสาธารณรัฐ หรือระบบประชาธิปไตยโดยอัญเชิญรัชทายาทแห่งราชวงศ์บูร์บองขึ้นครองราชย์ เสียพระราชกรณียกิจส่วนมากที่พ้นจากการปราบปรามขณะนั้นปรารถนาตามวิถีหลังนี้ แต่ฝ่ายพวกที่

ทำตนเป็นราชาธิปไตยยิ่งกว่าองค์พระราชธาภิเศกนั้น ได้อำพระราชหฤทัยรัชทายาทที่จะได้รับอัญเชิญขึ้นครองราชย์และเรียกร้องเกินเลยไป แม้เรื่องธงชาติก็ทำให้เปลี่ยนจากธงสามสีมาใช้ธงขาว ประกอบด้วยรูปดอกไม้สามแฉก (คล้ายดอกบัวดิน) ที่เรียกเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า ‘FLEURS DE LIS’ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์เฉพาะราชวงศ์บูร์บอง

ก่อนที่รัฐสภาฝรั่งเศสจะลงมติตั้งกล้าแล้ว สมเด็จพระเจ้าแห่งมาจองคา (DUC DE MAGENTA) ได้มีรับสั่งเตือนผู้ที่ทำตนเป็นราชาธิปไตยยิ่งกว่าองค์พระราชธาภิเศกและอ้างว่ารู้พระราชหฤทัยต่าง ๆ นั้นว่า ถ้าพวกนั้นต้องการจะเอาธงขาวมีรูปดอกไม้ชนิดนั้นมาใช้แทนธงสามสีแล้ว ทหารปืนยาวก็จะเดินแถวไปตามลำพังโดยปราศจากธงประจำกอง แต่พวกนั้นก็หวั่นใจไม่ยอมฟังคำเตือนของสมเด็จพระเจ้า จึงเป็นเหตุให้เสียงในรัฐสภาที่เดิมส่วนมากปรารถนาสถาปนาราชวงศ์บูร์บองขึ้นมาอีกนั้นต้องลดน้อยลงไป แม้กระนั้นเมื่อถึงเวลาลงมติฝ่ายที่นิยมสาธารณรัฐชนะเพียง ๑ เสียงเท่านั้น

ถ้าหากผู้ทำตนเป็นราชาธิปไตยยิ่งกว่าองค์พระราชธาภิเศกไม่เอาธงเอาเด่นของตนแล้ว ราชวงศ์บูร์บองก็จะได้กลับขึ้นครองราชย์อีก ดังนั้น พวกที่เป็นราชาธิปไตยยิ่งกว่าพระราชธาภิเศกจึงมีเพียงแต่เป็นพวกที่ทำให้ราชบัลลังก์ฝรั่งเศสต้องสะเทือนเท่านั้น หากยังทำให้ราชบัลลังก์แห่งราชวงศ์บูร์บองสลายไปตั้งแต่ครั้งนั้นจนถึงปัจจุบันนี้”

อนึ่งเกี่ยวกับสัญลักษณ์ของราชวงศ์บูร์บองที่มีรูปคล้ายดอกบัวดินนั้น ท่านปรีดีฯ ได้กล่าวไว้ว่า

“ปัจจุบันนี้มีบางคนที่อ้างว่าจะรักภักดีต่อพระราชวงศ์จักรี เมื่อได้ผ่านไปตามถนนราชประสงค์ กรุงปารีส เห็นมีการเขียนเป็นประจำตามกำแพงบริเวณนั้นด้วยรูปดอกไม้ชนิดนั้นพร้อมด้วยคำขวัญว่า ‘VIVELEROI’ แปลว่า ขอให้พระราชธาภิเศกจงเจริญ อันเป็นคำเรียกร้องของผู้นิยมราชวงศ์บูร์บอง ไม่ใช่ราชวงศ์โบนาปาร์ต บางคนก็เข้าใจผิดคิดว่ารูปดอกไม้ชนิดนั้นเป็นเครื่องหมายของระบบราชาธิปไตยทั่วไป จึงพลอยถือเอารูปดอกไม้ชนิดนี้เป็นสัญลักษณ์แห่งราชาธิปไตยของไทยด้วยโดย ไม่สำนึกว่าพระราชวงศ์จักรีมีเครื่องหมายเป็นรูปจักรกับตรี เรื่องจึงจะกลายเป็นว่าบางคนที่อ้างว่าจะรักภักดีต่อพระราชวงศ์จักรี แต่ไปถือเครื่องหมายสำหรับสักการะบูชาราชวงศ์บูร์บอง”

อย่างนี้เรียกว่าเป็นการเคารพนับถืออย่างงมงายและความงมงายไม่เคยเป็นศิริมงคล
แก่ใครเลย

หัวข้อสำคัญอีกอันหนึ่งที่พวกปากเน่าใจบอคยกขึ้นมาโฆษณาเป็นข้ออ้างว่าท่านปรีดีฯ
เป็นปฏิปักษ์กับราชบัลลังก์ก็คือเค้าโครงการเศรษฐกิจ ซึ่งท่านปรีดีฯ ได้ร่างขึ้นโดยความ
มอบหมายของคณะผู้ก่อการเพื่อใช้เป็นแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ แต่ได้รับการขัดขวางจาก
พลังฝ่ายศักดินาที่หลงเหลืออยู่ และซึ่งพลังฝ่ายประชาธิปไตยเองก็ยังให้ความยอมรับนับถือ
จนกระทั่งท่านปรีดีฯ ผู้เป็นเจ้าของเค้าโครงการถูกกดดันให้ออกนอกประเทศ เมื่อ ๑๒ เมษายน
พ.ศ. ๒๔๗๖ ภายหลังที่พระยามโนปกรณนิติธาดา ผู้เป็นนายกรัฐมนตรีที่ท่านปรีดีฯ เป็น
ผู้สนับสนุนขึ้นมาได้ทำรัฐประหารยึดอำนาจตนเองด้วยการสั่งบีตสภาผู้แทนราษฎร งดใช้รัฐ-
ธรรมนูญบางมาตราแล้วจัดตั้งรัฐบาลขึ้นใหม่ เมื่อ ๑ เมษายน ๒๔๗๖

เค้าโครงการเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ ถูกกล่าวหาจากฝ่ายศักดินาปฏิปักษ์ว่าเป็นเค้า
โครงการแบบคอมมิวนิสต์และเมื่อเป็นเค้าโครงการแบบคอมมิวนิสต์ ก็ต้องล้มเลิกสถาบัน
กษัตริย์ผู้ร่างเค้าโครงการก็ต้องเป็นคอมมิวนิสต์และเป็นปฏิปักษ์กับกษัตริย์

คำกล่าวหาดังกล่าวนี้ถ้าไม่เป็นไปด้วยความเสแสร้งเพื่อหาเหตุกำจัดท่านปรีดีฯ แล้ว
ก็เป็นคำกล่าวหาที่น่าสงสารในความงมงายของผู้กล่าวหาที่ไม่รู้เรื่องในสิ่งที่ตนกล่าวหาในเลย
เช่นเดียวกับคนส่วนมากที่ถือตนว่าเป็นชาวพุทธหรือชาวคริสต์ แต่ไม่รู้จักรัศมีขององค์
พระศาสดาเหล่านั้นประกาศ ก็เป็นเรื่องที่น่าสมเพชเอามาก ๆ ถึงแม้ว่าจะพยายามปลุกปล้ำเอา
สิ่งที่เรียกว่าพระบรมราชวินิจฉัยขึ้นมาโฆษณาชวนเชื่อให้เห็นว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจกับลัทธิ
คอมมิวนิสต์เป็นอย่างเดียวกันก็ตาม แต่สัจจะก็ย่อมเป็นสัจจะและเค้าโครงการเศรษฐกิจกับ
ลัทธิคอมมิวนิสต์ก็จะเป็นสิ่งเดียวกันไม่ได้

เป็นความจริงที่ว่าความเท็จนั้นอาจหลอกให้คนหลงเชื่อได้ในบางเวลา แต่ไม่อาจ
หลอกให้คนหลงเชื่อได้ตลอดกาล กับตั้งหมวลนักศึกษาและปัญญาชนทั้งหลาย ผู้ได้ศึกษา
เค้าโครงการเศรษฐกิจย่อมตระหนักเป็นอย่างดีโดยทั่วกันแล้วว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจของ
ท่านปรีดีฯ กับลัทธิคอมมิวนิสต์ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน

ท่านปรีดีฯ ได้อภิปรายในที่ประชุมคณะกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจ
เมื่อ ๑๒ มีนาคม ๒๔๗๕ มีความตอนหนึ่งว่า

“ตามหลักของข้าพเจ้าเป็นลัทธิหลายอย่างที่ได้อัดเลือกเอาสิ่งที่ดีในลัทธินั้น ๆ มาปรับปรุงให้เหมาะสมกับฐานะของประเทศไทย แต่เหตุอันสำคัญอาศัยหลักโซเซียลลิสม์ ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ คือถือว่ามนุษย์ที่เกิดมาย่อมต้องเป็นเจ้าหนี้ต่อกัน (Solidarism) เช่นคนจนนั้น เพราะฝูงชนทำให้จนก็ได้ คนเคยทอผ้าด้วยมือ ครั้นมีเครื่องจักร แข่งขันคนที่ทอด้วยมือก็ต้องล้มเลิก หรือคนที่รวยเวลานั้น ไม่ใช่รวยเพราะแรงงานของตนเลย เช่นผู้ที่มีที่ดินมากคนหนึ่งในกรุงเทพฯ ซึ่งแต่เดิมมีราคาต่ำ ภายหลังที่ดินมีราคาแพงสร้างตึกสูง ๆ ดังนี้ ราคาที่ดินแพงขึ้นเนื่องจากฝูงชน ไม่ใช่เพราะการกระทำของคนนั้น ฉะนั้นจึงถือว่ามนุษย์ต่างมีหนี้ตามธรรมชาติต่อกันจึงจำต้องร่วมประกันภัยต่อกันและร่วมกันในการประกอบการเศรษฐกิจ”

จากคำอธิบายที่ยกมากล่าวนี้ ย่อมไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าไม่เป็นความจริง แม้แต่ผู้ที่ร่ำรวยที่ดินที่สุดในกรุงเทพฯ ขณะนี้ก็ย่อมจะยืนยันได้ว่าเหตุที่ทำให้ที่ดินของเขาราคาสูงขึ้นนั้นหาใช่เพราะความสามารถของเขาไม่ แต่เนื่องจากฝูงชนต่างหาก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากคำอธิบายนี้ ท่านผู้เป็นเจ้าของร่างโครงการก็ได้บอกอย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมาแล้วว่า เค้โครงการที่ท่านร่างขึ้นนี้ได้อาศัยลัทธิหลายอย่างมีทั้งแคปิตัลลิสม์ ลิเบอรัลและโซเซียลลิสม์

“โดยคัดเลือกเอาสิ่งที่ดีในลัทธินั้น ๆ มาปรับปรุงให้เหมาะสมกับฐานะของประเทศไทย”

วิธีการดังกล่าวจึงเป็นวิธีการที่เรียกว่าตัดเกือกให้พอเหมาะกับตีน ไม่ใช่ตัดตีนให้พอเหมาะกับเกือก

และวิธีการดังกล่าวไม่ใช่เป็นวิธีการแบบคอมมิวนิสต์ เพราะเค้โครงการเศรษฐกิจยังยอมรับนับถือในเครื่องมือและปัจจัยในการผลิตของปัจเจกชน และยินยอมให้ปัจเจกชนทำการเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจโดยเสรี อันเป็นการตรงกันข้ามกับหลักการอันสำคัญของคอมมิวนิสต์

แต่จะอย่างไรก็ตามการล้มเลิกสถาบันกษัตริย์ หรือการเป็นปฏิปักษ์กับราชบัลลังก์นั้น ก็หาใช่เนื้อหาสาระของคอมมิวนิสต์ไม่และแม้ขณะนี้ก็มีบางประเทศที่ปกครองตามแนวทางสังคมนิยมโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขเช่นกษัตริย์ กุสตาฟ อะคอฟที่ ๖ แห่งสวีเดน และกษัตริย์เฟรเดอริกที่ ๙ แห่งเดนมาร์ก เป็นต้น

การล้มเลิกสถาบันกษัตริย์ในเกือบทุกประเทศทั่วโลกทั้งที่เป็นมาในอดีตอันยาวนาน และทั้งที่เพิ่งจะเป็นไปเมื่อเร็ว ๆ นี้ เช่นการล้มเลิกราชบัลลังก์ของกษัตริย์ฟารุคแห่งอียิปต์ การโค่นล้มราชบัลลังก์ของกษัตริย์เบโกแห่งเวียตนามหรือการล้มล้างราชบัลลังก์ของเจ้าสีหนุแห่งกัมพูชาเมื่อเร็ว ๆ นี้ก็ดี ก็หาใช่เกิดจากการกระทำของคอมมิวนิสต์ไม่ แต่หากเกิดจากผู้ใกล้ชิดราชบัลลังก์และอ้างตนว่าจงรักภักดีต่อกษัตริย์นั่นเอง ทั้งนายพลลอนนอลหรือเจ้าสิริมาตะแห่งกัมพูชาและโงดิมเคียมแห่งเวียตนาม

ก็เป็นทั้งที่ท่านปรีดี ฯ กล่าวไว้ว่า

“ผู้ซึ่งแสดงว่าซื่อสัตย์ต่อองค์พระมหากษัตริย์ในภายนอก ส่วนภายในหวังผลส่วนตนหรือมูลสืบเนื่องมาแต่ความไม่พอใจเป็นส่วนตนเช่นนั้นแล้ว ก็เกรงว่าผู้นั้น ก็อาจหันเหไปได้สุดแต่ว่าท่านจะได้รับประโยชน์ส่วนตนอย่างไหนมากกว่า”

ตลอดเวลาที่ท่านปรีดี ฯ รั้งใช้ประเทศชาติและประชาชนในตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ นั้น ท่านปรีดี ฯ ไม่ได้คลายในความจงรักภักดีต่อราชบัลลังก์และสถาบันกษัตริย์ และไม่ได้เป็นปฏิปักษ์ต่อราชบัลลังก์ดังที่มีการใส่ไคล้จากบุคคลกลุ่มหนึ่งแต่ประการใด ท่านปรีดี ฯ มีแต่สนับสนุนคำจูนราชบัลลังก์และพระบรมวงศานุวงศ์

ในขณะที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม คุณงามสถาบันกษัตริย์ เช่น ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการในพระราชบัญญัติก่อนที่จะนำเสนอคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เพื่อลงพระนามและลงนามในพระราชบัญญัตินั้น ๆ อันเป็นการบิบบังคับผู้สำเร็จ ฯ ผู้ปฏิบัติกรในพระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การกระทำเช่นนั้นจึงเป็นการลบหลู่หมิ่นสถาบันกษัตริย์ ต่อมาเมื่อท่านปรีดี ฯ ดำรงตำแหน่งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ท่านปรีดี ฯ ได้หักท้วงจอมพล ป. ฯ ในการปฏิบัติที่ผิดระเบียบแบบแผน และไม่ยอมให้จอมพล ป. ฯ กระทำเช่นนั้น ปฏิบัติการของท่านปรีดี ฯ เช่นนี้จึงเป็นการคำจูนสถาบันกษัตริย์

กรณีที่จอมพล ป. ฯ สั่งให้ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เข้าประจำกองบัญชาการทหารสูงสุดและให้ไปรายงานตัวต่อจอมพล ป. ฯ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ก็เช่นกัน ท่านปรีดี ฯ ไม่ยอมไปรายงานตัว เพราะการกระทำเช่นนั้นเท่ากับเป็นการลดพระราชอำนาจขององค์พระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นจอมทัพตามรัฐธรรมนูญให้ลงมาอยู่ใต้บังคับบัญชาของผู้บัญชาการทหาร

สูงสุด ซึ่งเป็นการกระทำที่มีขอบและเป็นการเยียบย่ำสถาบันกษัตริย์ ในที่สุดจอมพล ป. ๖ ก็ถอนคำสั่ง การขจัดขึ้นของท่านปรีดี ๖ ที่จอมพล ป. ๖ ถึงกล่าวนี้ ก็คือการเกิดเหตุลยภัยของสถาบันกษัตริย์และราชบัลลังก์นั่นเอง

ในขณะที่จอมพล ป. ๖ กวาดล้างกำจัดศัตรูทางการเมืองของท่าน โดยการประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นพวกชาเคนคักคินาและพระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์ แต่ครั้นเมื่อจอมพล ป. ๖ หมกอำนาจอกลง และท่านปรีดี ๖ ได้เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในแผ่นดิน ท่านจึงได้จัดให้มีการนิรโทษกรรมนักโทษการเมืองเหล่านั้น พวกเจ้าบางองค์ที่ถูกถอดถอนฐานันดรศักดิ์ เช่น พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้ารังสิประยูรศักดิ์ กรมขุนชัยนาทนเรนทร เป็นต้น ท่านปรีดี ๖ ก็ได้จัดถวายคืนฐานันดรศักดิ์ให้ตามเดิมพร้อมด้วยเครื่องอิสริยยศและอิสริยาภรณ์

และพวกชาเคนคักคินา ที่ท่านปรีดี ๖ ได้ช่วยเหลือให้ได้รับอิสรภาพเหล่านั้นเอง ที่ภายหลังได้เข้าร่วมกลุ่มการเมืองกับนายควง อภัยวงศ์ แล้วทำตนเป็นศัตรูโจมตีใส่ร้ายท่านปรีดี ๖ จนกระทั่งร่วมมือกับจอมพล ป. ๖ ที่เคยกำจัดพวกเขามาแล้วครั้งหนึ่ง โคนล้มท่านปรีดี ๖ ผู้ที่เคยช่วยให้เขาได้รับอิสรภาพ จนกระทั่งท่านปรีดี ๖ ต้องหลบหนีภัยไปอยู่ต่างประเทศจนกระทั่งบัดนี้

อย่างนี้โบราณเรียกว่าทำคุณบูชาโทษหรือโปรกสัถ์ไว้ได้บาป

ท่านปรีดี ๖ ไม่ได้เป็นคนดีอันดีคืออย่างผิด ๆ ถึงแม้จะเห็นได้จากบทนิพนธ์ของท่าน ที่กล่าวถึงการสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีความตอนหนึ่งว่า

“ข้าพเจ้าและเพื่อนคณะราษฎรหลายคนรู้นานถึงความพลัดปลั่งบกพร่องอันเป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ต้องสละราชสมบัติ ดังนั้นเราจึงยอมรับสารภาพและได้พยายามแก้ไขความพลัดปลั่งบกพร่อง อาทิเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้เริ่มเกิดขึ้นในยุโรปก่อนที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ สวรรคตนั้น พระองค์ก็เคยได้มีพระราชหัตถ์เลขาถึงรัฐบาล ในขณะนั้นที่มีพระราชประสงค์จะเสด็จกลับมาประทับที่จังหวัดตรังตามฐานะแห่งพระราชอิสริยยศสมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปก ซึ่งพระองค์ได้สงวนไว้ในการสละราชสมบัติ รัฐบาลกำลังพิจารณาพระราชประสงค์นั้นแต่ก็ยังมิทัน

กราบบังคมทูลไป ครั้นแล้วพระองค์ก็เสด็จสวรรคต จึงเป็นที่เสียดายของข้าพเจ้าและเพื่อนหลายคนในคณะราษฎร มหาตมเล็กชั้นต่ำที่มีได้ตามเสด็จไปอยู่กับพระองค์ในอังกฤษไม่มีทางรู้เรื่องนี้ ข้าพเจ้าจำได้ว่าพระราชหัตถ์เลขานี้เป็นลายพระหัตถ์ของพระองค์เองมีถึงจอมพล ป. ฯ ที่ได้นำมาอ่านในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี

เมื่อเสร็จสงครามแล้วข้าพเจ้าได้สถาปนาพระเกียรติของพระองค์ท่านให้คืนคงเป็นพระมหากษัตริย์ของประเทศไทยอย่างเต็มที่”

ท่านปรีดี ฯ ได้พูดถึงการสละราชสมบัติของพระปกเกล้า ฯ ด้วยการทอดทูลพระเกียรติไว้อีกตอนหนึ่งว่า

“การสละราชสมบัติของพระปกเกล้า ฯ นั้น พระองค์ได้ทรงชี้แจงไว้ในเอกสารสละราชสมบัติแล้วว่าพระองค์ไม่ทรงเห็นด้วยกับรัฐบาลสมัยนั้นอย่างไรม่าง รัฐบาลได้พยายามที่จะกราบบังคมทูลชี้แจงข้อข้องพระทัยของพระองค์ จึงได้แต่งตั้งเจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศร์ รัฐมนตรีในรัฐบาลนั้น ซึ่งเคยเป็นเสนาบดีของพระองค์มาก่อน ให้เป็นตัวแทนรัฐบาลไปกราบบังคมทูล แต่พระองค์ก็ได้ตัดสินใจสละราชสมบัติ

มีผู้วิจารณ์ว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ฯ ไม่ควรสละราชสมบัติ เพราะพระองค์ไม่ทรงต้องรับผิดชอบอย่างใดในการลงพระปรมาภิไธยตามที่รัฐบาลเสนอมารัฐบาลสมันนั้นก็เสียดายเป็นอย่างยิ่งที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงสละราชสมบัติ แต่ถ้ามองทางบ้านพระองค์แล้ว เราก็ควรเคารพสักการะพระองค์ท่านที่มีพระราชประสงค์รักษาศักดิ์ศรีแห่งราชชาติไว้ คือเมื่อทรงเห็นว่ารัฐบาลสมันนั้นทำการที่ไม่ต้องช่วยพระราชประสงค์ พระองค์ก็ทรงสละความสุขสำราญส่วนพระองค์ ในการสละราชสมบัตินี้ยิ่งกว่า จะต้องลงพระปรมาภิไธย ในเรื่องที่ขัดต่อความบริสุทธิ์ใจของพระองค์ ดังนั้นปวงชนชาวไทยต้องเคารพสักการะและเทอดพระเกียรติศักดิ์ศรีอันสูงยิ่งของพระองค์ไว้ชั่วกาลนาน”

ในการจัดถวายความปลอดภัย ให้แก่พระบรมวงศานุวงศ์โดยเฉพาะสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ในระหว่างสงครามนั้น ท่านปรีดี ฯ ได้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการนี้ ท่านช่วยเหลือจัดที่ทางให้อพยพหลบภัยทางอากาศไปประทับที่อยุธยาและตลอดทั้งจัดการถวายความสวดทวงทั้งค่านเครื่องอุปโภคบริโภคด้วย

ความเกือกลอย่างจงรักภักดีของท่านปรีดีฯ ต่อพระบรมวงศานุวงศ์ตั้งกล่าวนี้ ได้ปรากฏชัดอยู่ในคำบอกเล่าของหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศรามา เทวกุล ในหนังสือเรื่องสมเด็จพระศรีสวรินทิรา ของสมภพ จันทรประภา

หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศรามา เทวกุล หรือที่เรียกกันว่า “ท่านแก้ว” เป็นผู้ที่ใช้ใกล้ชิดของสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้ามาเป็นเวลาช้านาน และก่อนที่หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศรามา เทวกุล จะประทานเล่า ท่านหญิงได้คิดทบทวนไปมาถึงการควรมิควรร ดังที่ ท่านหญิงได้บันทึกเอาไว้ในคำนำหนังสือเล่มนั้น ตอนหนึ่งว่า

“เมื่อคุณสมภพมาตาม ข้าพเจ้าจึงยังไม่กล้าที่จะพูด คิดแล้วคิดอีก จะไม่เล่า ก็เสียประวัติศาสตร์ ครั้นจะเล่าไปตามที่รู้แจ้งเห็นชัดก็กลัวจะผิดประเพณี จนกระทั่งบังเอิญมีโอกาสได้เข้าเฝ้าทั้งสองพระองค์ (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับสมเด็จพระบรมราชินีนาถ-ผู้เขียน) ได้กราบบังคมทูลทวงทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท จึงมีพระราชกระแสดำรัสว่า ‘ถ้าเป็นความจริงก็เล่าได้’ ทำให้ข้าพเจ้าโล่งอกสบายใจ ยึดถือตามพระราชกระแสดำรัสนั้น ถ้าเป็นความจริงที่ข้าพเจ้าได้ยินด้วยหู เห็นด้วยลูกนัยน์ตา ก็จะไม่ให้คุณสมภพฟัง เพื่อช่วยคุณสมภพให้เขียนเรื่องได้สมบูรณ์ขึ้น”

ท่านหญิงได้ประทานเล่าเรื่อง การอพยพหลบภัยสงครามของสมเด็จพระพันวัสสาฯ ในขณะนั้นอันเกี่ยวพันกับความจงรักภักดีของท่านปรีดีฯ ไว้ในหนังสือสมเด็จพระศรีสวรินทิรา ของ สมภพ จันทรประภา มีความตอนหนึ่งว่าดังนี้

“๓ เดือน ผ่านไป ลูกระเบิดลงที่เกาะสีชังและรอบๆ เกาะ ก็เกาะสีชังนั้นมิได้อยู่ห่างจากศรีราชาเท่าใดนัก ทำให้ผู้นำพรันฝรั่ง ท่านผู้ควบคุมขบวนเสด็จจึงนำความเข้ามาทูลประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เพราะเมื่อสมเด็จพระฯ ตัดสินพระทัยประทับอยู่ที่ศรีราชานั้น ประธานผู้สำเร็จราชการคือ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ครัสต์สั่งไว้ว่า

“ดีแล้ว ที่จะประทับโรงพยาบาลสมเด็จพระฯต่อไป เพราะที่วังสระปทุมก็ไม่ปลอดภัยเสียแล้ว ถ้ามีเหตุอะไรให้เข้ามาบอกจะจัดการถวายใหม่”

เมื่อประธานผู้สำเร็จ ฯ ทรงทราบแล้วตรัสว่า ‘เรื่องนี้ระออีก ๓ วัน ค่อยมาฟัง เพราะท่านปรีดีได้บอกไว้ว่า ถ้าถึงคราวจะอพยพสมเด็จพระพันวัสสา ฯ ท่านปรีดีจะจัดถวายเอง’

ไม่มีใครเข้าใจว่าเหตุใด ดร. ปรีดี ซึ่งเป็นหัวหน้าคนสำคัญในการบ้นทอนอธิปไตยของพระมหากษัตริย์ กลับมาขออาสาเป็นธุระในการที่ถวายความปลอดภัยความสตกวแก่สมเด็จพระอัยิกาเจ้า หลายคนกลางแกลงใจ หลายคนชื่นชม แต่จะกลางแกลงใจหรือชื่นชมก็ตาม ความปลอดภัยของสมเด็จพระอัยิกาเจ้าอยู่เหนือสิ่งใดสำหรับผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในขบวนเสด็จอพยพ

ในที่สุดสมเด็จพระ ฯ ก็เสด็จจากโรงพยาบาลศิริราชา มาประทับที่โรงพยาบาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คงเหลืออยู่แต่พระองค์เจ้าวาปีประทับรักษาพระองค์อยู่ต่อไปเพราะทรงพระประชวร ดร. ปรีดี พนมยงค์ มารับเสด็จ และเชิญเสด็จลงประทับในเรือพระที่นั่งประพาสแสงจันทร์ นำเรือไปจอดที่นันทบุรีตรงข้ามกับเรือนจำบางขวาง ๑๕ วัน เพื่อรอการจัดที่ประทับที่อยุธยา ระหว่างที่เสด็จอพยพหลบภัยอยู่นี้สมเด็จพระ ฯ ทรงมีพระราชหฤทัยนึกถึงสมเด็จพระราชชนนีคาอยู่เสมอ ได้ตรัสว่า

“ดีใจ ดีใจ หลานอยู่เมืองนอกไม่ต้องมาลำบากอย่างนี้ ไม่อย่างนั้นฉันคงเอาไม่รอด ห่วงหลาน”

ที่อยุธยา ดร. ปรีดี และภรรยาได้เข้าเฝ้าแทน กราบทูลซักถามถึงความสตกวสบายอยู่เป็นเนืองนิจ จนคนที่กลางแกลงอยู่บางคนชักจะไม่แน่ใจ เพราะกิริยาพาทีในเวลาเข้าเฝ้านั้นเรียบร้อยนุกน่มนวลนัก นัยน์ตาก็มืดไม่มีแววอันควรจะระแวง ครั้งแรกที่เข้าเฝ้า ม.จ. อภัยศรามา เทวกุล ผู้ควบคุมกระบวนเสด็จ กราบทูลว่าหลวงประดิษฐ ฯ มาเฝ้าสมเด็จพระ ฯ ไม่เคยทรงรู้จักหลวงประดิษฐ ฯ มาก่อนเลย หลวงประดิษฐ ฯ คนเดียวที่ทรงรู้จักคือหลวงประดิษฐ ฯ บุกกา เจ้าของห้างทำรองเท้ามีชื่อแห่งหนึ่งในพระนคร เป็นผู้ที่ทรงพระกรุณาในเรื่องเงินทองอยู่เสมอจึงตรัสว่า

“อ้อ เขาเอาเงินมาใช้ฉันนะ”

“ไม่ใช่พะยะ” ม.จ. อภัยศรามากราบทูล

“ไม่ใช่คนนี้ คนนี้เขาเป็นผู้แทนพระองค์ พระเจ้าอยู่หัว” กราบทูลแล้ว เห็น
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ยังสงสัยอยู่ที่กราบทูลต่อไปว่า

“สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ยังไงล่ะเพคะ”

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ก็ทรงเข้าพระทัยทันที ทรงมีพระราชปฏิสันถารด้วยเป็นอย่างดี

“มาซิ พ่อคุณ อู่อ่าห์มาเยี่ยม”

ตรัสซักถามถึงที่พักและเมื่อทราบที่พักอยู่ที่คุ้มขุนแผน ก็ทรงหันไปทางข้าหลวง

ตรัสสั่งว่า

“ดูข้าวปลาไปให้เขากินนะ”

เวลาเย็น ๆ ผู้สำเร็จราชการ ฯ ก็เชิญเสด็จประทับรถยนต์ประสาธรอบ ๆ เกาะ

“หลานฉันยังเด็กนะ ผากด้วย”

เป็นกระแสพระราชดำรัสครั้งหนึ่ง ผู้สำเร็จราชการ ฯ ก็กราบทูลสนองพระราช-
ประสงค์เป็นอย่างดีด้วยความเคารพทำให้ผู้ซึ่งชื่นชมก็ทวีความชื่นชมยิ่งขึ้น ผู้ที่กลางแกลงก็เริ่ม
จะไม่แน่ใจตนเอง

วันหนึ่งที่วัดมณฑลพิตร จังหวัดอยุธยา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ตรัสว่า

“ฉันจะไปปิดทอง”

ตรัสแล้วเสด็จไปทรงซื้อทองที่วางขายอยู่ในบริเวณนั้น เมื่อเสด็จไปถึงองค์พระ
ปรากฏว่าทรงปิดไม่ถึง ผู้สำเร็จราชการจึงกราบทูลว่า

“ข้าพระพุทธเจ้าจะไปปิดถวาย”

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จึงประทานทรงให้ไปพร้อมตรัสว่า

“เอาไปปิดเถอะ คนที่ทำบุญด้วยกัน ชาติหน้าก็เป็นญาติกัน”

เล่าสืบกันว่า กระแสพระราชดำรัสนั้นทำให้ผู้สำเร็จราชการ ฯ ซาบซึ้งมาก พวกที่
ชื่นชมก็สรรเสริญพระปรีชาสามารถในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ว่าทรงเปลี่ยนใจคนที่เคยเขียนประกาศประณาม
พระราชวงศ์ได้อย่างตรงไปตรงมา พวกที่เคลือบแคลงอยู่ก็ยังคงเฝ้าดูต่อไป

ประทับอยู่อยุธยาได้ ๓ เดือน ก็ทรงอพยพใหม่ เพราะเกิดพายุใหญ่พัดเอาหลังคา
ที่ประทับพัง ต้องเสด็จขึ้นเข้าสู่พระนคร แต่มิได้ไปประทับที่วังสระปทุม เพราะบริเวณนั้น
มีสภาพเป็นดงญี่ปุ่น เสด็จประทับที่พระตำหนักในบรมมหาราชวัง....

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมมหาราชวัง ๖ เดือน ก็ต้องตกพระทัยอย่างยิ่ง เพราะวันหนึ่งได้มีการทิ้งระเบิดในพระนครครั้งใหญ่ ลูกระเบิดลงที่บางกอกน้อย วัดสุทัศน์ และในพระบรมมหาราชวังลงที่พระที่นั่งบรมพิมานและพระที่นั่งพิมานรัตยา อันอยู่ชวชาลัยของพระตำหนักที่ประทับไม่ก็เสี้ยน ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จึงเชิญเสด็จหลบภัยไปประทับอยู่ที่พระราชวังบางปะอิน โดยทอดเรือพระที่นั่งประพาสแสงจันทร์ให้เป็นที่ประทับอยู่หน้าพระที่นั่งวโรภาส พระองค์เจ้าฟวงสร้อยสององค์ประทับที่ตำหนักของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานสวารี ประทับที่พระตำหนักพระราชเทวี สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศ ๖ ประทับที่ 'เก้าห้อง' พระองค์อาทร ๖ ประทับที่ตำหนักพระราชชายา ข้าราชการบริพารก็พักตามเรือนเล็กตำหนักน้อยทั่วกันไป ม.จ. พูนพิศมัย ดิศกุล และ ม.จ. พัฒนายุ ดิศกุล ประทับที่วัดนิเวศธรรมประวัติ ตรงข้ามพระราชวัง พระราชวังบางปะอินก็กลับคืนสู่สภาพมีชีวิตชีวาขึ้นบ้าง ผู้สำเร็จราชการนั้นทอดเรือตระเวนส่องแสงอยู่ที่หน้า 'สภาการราชประยูร' อันเคยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร เขตพระราชวังบางปะอินก็เป็นเขตพระราชฐานโดยแท้จริง ผู้ใดจะกล้าเข้าไปไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็ผลเรือหรือทหารทั้งไทยทั้งญี่ปุ่น พระบารมีของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแผ่ครอบบางปะอินเป็นที่ร่มรื่นอยู่นานถึงเก้าเดือน

ชาวบ้านในแถบนั้นก็กลับมีขวัญดีชวกันมาเผ่าห่าอะไรแสดงถวายให้ทอดพระเนตรเพื่อทรงพระสำราญ ดังที่บรรพบุรุษเคยปฏิบัติมาในกาลก่อน บางวันก็มาแข่งเรือถวายให้ทอดพระเนตร บางวันก็มาเล่นเพลงหรือถวายให้ทรงฟัง บางคืนก็มารำวงถวาย เพราะการรำวงในสมัยนั้นแพร่หลายมาก ทางราชการเองก็ให้หยุดวันพุธครึ่งวัน เพื่อข้าราชการได้หย่อนรำวงกัน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็พระราชทาน ผ้าห่ม เสื้อผ้าแก่เขาเหล่านั้น ของเหล่านี้ในระหว่างสงครามแพ่งมากที่สุด แต่ผู้สำเร็จราชการจัดหามาถวายจาก 'อ.จ.ส.' คือร้านค้าของทางราชการในราชการ

เย็น ๆ ก็เสด็จขึ้นทรงโศภณที่สนามหน้าพระที่นั่งวโรภาส และก็เช่นเคยทรงรำลึกถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตรัสว่า

“ฉันเคยเล่นโศภณกับพระพุทเจ้าหลวงที่สนามข้างใน นี่ไม่มีใครจะเล่นกับฉันได้ตายกันเสียหมด”

ผู้สำเร็จราชการก็หมั่นเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่เสมอจนเจ้านายที่ตามเสด็จที่เคยไม่โปรดก็เริ่มจะโปรด เสด็จพระองค์ประติษฐานเคยตรัสเล่าให้ผู้เขียนฟังวันหนึ่งว่า

“ผู้สำเร็จ ฯ นี้เขาคีณะ เมื่อวานเขาเดินผ่านมาเห็นชุดคันทันปลูกต้นไม้อยู่ เขาว่าดี ได้ออกกำลัง”

วันเกิดผู้สำเร็จ ฯ ผู้คุมกระบวนเสด็จก็จัดให้มีการแสดงละครสังคีตอันพื้นละน้อย ให้เป็นการตอบแทนน้ำใจ พวกที่ชื่นชมยินดีในการกลับใจได้ของ ดร. ปรีดี ฯ ก็ชื่นชมไป ฝ่ายที่กลางแกลงและหัวแข็งก็ยังไม่ยอมลงใจสนิท เก้าเดือนในบางปะอินเป็นเก้าเดือนแห่งความสุขของทุกคนที่บางปะอินอย่างดีที่สุดที่จะหาได้ในยามสงคราม ส่วนสมเด็จพระประจักษ์ไพบูลย์ เมื่อหายประชวรแล้ว พระอธิษฐานที่เคยทรงไว้เมื่อครั้งถวายพระเพลิงสมเด็จพระราชาธิบดีของพระองค์ เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ว่า ขอให้ทรงล้มทุกสิ่งทุกอย่างให้หมด เริ่มจะเป็นผลบ้าง แต่ทุกคราวที่มีคนเข้าเฝ้าก็ตั้งพระสติได้ ผู้สำเร็จราชการนั้นทุกคราวที่มาเฝ้าจะทรงต้อนรับอย่างดี เคยตรัสด้วยว่า

“พ่อคุณเถอะ ฝากหลานด้วยนะ พ่อมาทำบุญกับคนแก่นี่พ่อได้กุศล”

ผู้สำเร็จ ฯ ก็รับพระราชเสาวนีย์ด้วยกิริยามารยาทอันงดงาม เจ้านายทั้งหลายเห็นใจในการที่ผู้สำเร็จ ฯ มาอยู่ใกล้ชิดเป็นประจำ ทำให้อุ่นพระทัยกันทั่ว แต่ไม่มีสักพระองค์หรือสักคนจะทราบว่ามีภายใน “สภาการราชประยูร” อันเป็นที่พักผ่อนของผู้สำเร็จ ฯ นั้น คือสถานที่บัญชาการเสรีไทยในประเทศ มีเครื่องรับ-ส่งวิทยุอันทันสมัยอยู่ชั้นล่างอย่างมิดชิด

นายเจลิยว ปทุมรส ผู้อยู่ในตำแหน่งรองราชเลขาธิการสำนักพระราชวังก็กว้างขวางได้รับการนับหน้าถือตาอย่างแพร่หลายในกระบวนเสด็จ และกว้างขวางอยู่ต่อมาอีกนานจนเสร็จสงคราม”

ดังกล่าวนี้คือคำเล่าของหม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล ต่อนายสมภพ จันทระ-
ประภาในหนังสือเรื่องสมเด็จพระศรีสวรินทิรา

จากข้อความดังกล่าว ท่านสาธุชนทั้งหลายก็พอจะวินิจฉัยชัดได้แล้วว่า ท่านปรีดี ฯ มีความคิดอย่างไรต่อสถาบันกษัตริย์และราชบัลลังก์

ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เสรีไทยจากอังกฤษ และมีศเป็นพันตรีในกองทัพอังกฤษ ซึ่งได้เข้ามาปฏิบัติการภายในประเทศและได้ติดต่อกัลลัชชิตกับท่านปรีดีฯ ในฐานะหัวหน้าใหญ่ เสรีไทย ได้เล่าไว้ในเรื่อง “พระบรมวงศานุวงศ์ และขบวนการเสรีไทย” มีความตอนหนึ่งว่า “เมื่อเรติดต่อกองทั่วยุกับสหประชาชาติได้ไม่ช้า ทางกองบัญชาการอังกฤษก็ปรารถนาว่าอยากจะส่งพลจัตวาเจ็กส์และพันตรีฮอบส์ เข้ามาหารือและเจรจากับหัวหน้าขบวนการเสรีไทย ซึ่งหัวหน้าเสรีไทยก็ได้ตอบเชื้อเชิญให้เข้ามา ในโทรเลขฉบับต่อมาทางอังกฤษได้ถามต่อมาว่า ในขณะของพลจัตวาเจ็กส์นั้นอยากจะให้หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์ สวัสดิวัตน์ ซึ่งทรงยศเป็นร้อยเอกในกองทัพอังกฤษขณะนั้นเข้ามาด้วย ไม่ทราบหัวหน้าเสรีไทยจะยินดีต้อนรับหรือไม่

การที่อังกฤษมีโทรเลขถามเรื่องหม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์ (ท่านชั้น) นี้ ผู้ที่ไม่ทราบเรื่องอาจจะประหลาดใจ เพราะท่านชั้นเป็นคนไทยทำไมจะต้องถามกันด้วย น่าจะส่งเข้ามาได้ดีกว่า ส่งนายทหารฝรั่งด้วยซ้ำ คำอธิบายก็คือ ท่านอังกฤษเข้าใจที่ว่านายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้ก่อการในคณะราษฎร เปลี่ยนแปลงการปกครองปี ๒๔๗๕ ผู้หนึ่ง ซึ่งเปลี่ยนระบบจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบบรัฐธรรมนูญ โดยมีพระมหากษัตริย์ และต่อมาสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่พอพระทัย ในการดำเนินงานของคณะราษฎร ถึงกับทรงสละราชสมบัติ ส่วนท่านชั้นนั้นเป็นเชื้อชฎาของสมเด็จพระบรมราชาธิราชในรัชกาลที่ ๗ กับเป็นราชเลขานุการใกล้ชิดกับพระปกเกล้าฯ ด้วย ทางอังกฤษเกรงว่าทางหัวหน้าเสรีไทยจะรังเกียจหรือเข้าใจผิดด้านการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่งจึงต้องถามมาก่อน

หัวหน้าเสรีไทย ได้ตอบโทรเลขไปทันทีว่าขอเชิญท่านชั้นเสด็จเข้ามาด้วยความยินดี ใจความในโทรเลขนั้นตอนหนึ่งว่า

เรื่องการเมืองภายในประเทศนั้นเป็นอันยุติไม่มีปัญหาอีกต่อไป เสรีไทยมีความมุ่งหมายอยู่อย่างเดียวที่จะรักษาเอกราชและอิสรภาพของประเทศไทย ฉะนั้นคนไทยทุกคนไม่ว่าจะเป็นเจ้านายหรือราษฎรธรรมดาที่มีความรักชาติอย่างเดียวกัน ต้องถือเป็นคณะเดียวกัน มีความสามัคคีกัน เป็นหลักการใหญ่

ทางราชการอังกฤษยังไม่แน่ใจ ได้มีโทรเลขถึงผม (ป๋วย) เป็นการส่วนตัว ถามว่าที่หัวหน้าเสรีไทยได้ส่งโทรเลขตอบไปนั้น คำตอบมาจากใจจริงหรือว่าส่งไปเป็นเพียงพิธีและ

เพื่อแสดงอธยาศัย (diplomatic) เท่านั้น ผมเองได้ตอบยืนยันไปตามที่ได้สังเกตมาก่อนว่า คำตอบของนายปรีดี พนมยงค์ นั้น ผมแน่ใจว่ามาจากใจโดยสุจริต

ต่อมาท่านชั้นได้ ทรงส่ง วิทยุโทรเลขของ ท่านเอง มาอีก หนึ่งฉบับ ตรงถึง นายปรีดี พนมยงค์ ขอบใจที่หัวหน้าเสรีไทยยินดีต้อนรับและทรงแสดงเจตนาว่าจะร่วมงานด้วยอย่างจริงจัง แต่ใครจะขอลถามว่าเพื่อนฝูงของท่านชั้นหลายท่านต้องโทษการเมืองอยู่ที่เกาะตะรุเตาบ้าง บางขวางบ้าง ที่อื่น ๆ บ้างนั้น นายปรีดี พนมยงค์ จะกระทำอย่างไร

หัวหน้าเสรีไทยตอบไปโดยฉบับปล้นว่ากรมขุนชัยนาท ฯ และผู้อื่นซึ่งต้องโทษการเมืองอยู่ที่ตะรุเตา บางขวางและที่อื่น ๆ นั้น ทางกรุงเทพฯ ฯ จะหาทางปลดปล่อย และมีใช้จะปลดปล่อยอย่างเดียว จะออกกฎหมายนิรโทษกรรมด้วย โอกาสที่จะกระทำได้อีกคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องกลให้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แล้วผู้สำเร็จราชการ ฯ แต่งตั้ง นายควง อภัยวงศ์ ผู้ร่วมงานอยู่ในขณะนั้นขึ้นเป็นหัวหน้ารัฐบาลแทน”

ซึ่งต่อมาท่านปรีดีฯ ก็ได้จัดให้มีการนิรโทษกรรมปลดปล่อยนักโทษการเมืองเหล่านั้น รวมทั้งการคืนฐานันดรศักดิ์และอิสริยยศ อิสริยาภรณ์ ให้แก่กรมขุนชัยนาท ฯ ตามเดิม ตลอดจนถึงการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เจ้ามีเสรีภาพทางการเมืองเช่นเดียวกับราษฎรทั้งหลาย

ดร. ป่วย ฯ ได้เล่าไว้อีกตอนหนึ่ง เกี่ยวกับความห่วงใยของท่านปรีดี ฯ ต่อความปลอดภัยของพระบรมวงศานุวงศ์ มีความตอนหนึ่งว่า

“ระหว่างที่ผมส่งวิทยุอยู่ดังกล่าวข้างต้นนั้น ทางทหารอังกฤษได้ส่งเครื่องบินมาทิ้งระเบิดในประเทศไทยเป็นระยะ ๆ หัวหน้าเสรีไทยจึงได้มีโทรเลขแจ้งไปยังอังกฤษว่า บางทีเครื่องบินทหารอังกฤษมาทิ้งระเบิดปะปะขอให้ระมัดระวังให้ดี เฉพาะอย่างยิ่งอย่าทิ้งที่พระบรมมหาราชวัง หรือวังของเจ้านายต่าง ๆ ให้หลีกเหลี่ยงพระบรมวงศานุวงศ์ และที่ตั้งรัฐบาลกับที่ทำการเสรีไทยต่าง ๆ ได้แจ้งสถานที่ต่าง ๆ ที่ควรหลีกเหลี่ยงไปอย่างชัดเจน ทางอังกฤษก็ตอบรับคำว่าจะปฏิบัติตาม

ครั้งหนึ่งมีพระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งจะเป็นผู้ใดบ้างผมจำไม่ได้หลายองค์เสด็จหลบภัยไปบางปะอิน เผอิญในระยะนั้นมีเครื่องบินของอังกฤษบินไปทางบางปะอินและทิ้งระเบิดด้วย แต่เคราะห์ดีที่ไม่มีผู้ใดเป็นอันตราย รุ่งขึ้นผมได้รับคำต่อว่าอย่างรุนแรงจากหัวหน้าเสรีไทย

ในเรื่องนี้ และได้ส่งคำประท้วงไปอย่างถูกต้องต่อกองบัญชาการทหารอังกฤษ ทางอังกฤษจึงมีโทรเลขตอบขอโทษและรับรองว่าจะพยายามมิให้เกิดความพลาดพลึงอย่างนั้นขึ้นอีก

การที่เสรีไทย โดยเฉพาะหัวหน้าเสรีไทย ได้แสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ถวายความอารักขาให้พ้นภัยสงครามครั้งนั้น สมเด็จพระพันวัสสาพระบรมอัยิกาเจ้า ได้ทรงซาบซึ่งพระทัยดี และเมื่อสิ้นสงครามได้รับสั่งเรียกนายปรีดี พนมยงค์ ไปที่ประทับและชอบใจ ซึ่งคณะเสรีไทยถือว่าเป็นพระมหากษัตริย์คุณเป็นอย่างยิ่ง”

เมื่อเสร็จสงครามแล้ว ดร. ป๋วย ฯ ได้เดินทางกลับอังกฤษเพื่อศึกษาต่อชั้นปริญญาเอก และได้เดินทางออกจากประเทศไทยผ่านไปทางกัลกัตตา แต่ก็ยังได้รับคำสั่งจากหัวหน้าเสรีไทยให้ปฏิบัติภารกิจอีกครั้งหนึ่ง ด้วยความไว้น้ำใจ ดร. ป๋วย ฯ ได้เล่าเรื่องราวตอนนี้อย่างนี้

“ได้รับคำสั่งจากหัวหน้าเสรีไทยเป็นครั้งสุดท้าย ให้ไปร่วมกับนายทหารเสรีไทยจากสหรัฐอเมริกาที่กัลกัตตา เพื่อถวายความอารักขาแก่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อานันทมหิดลและพระอนุชา ซึ่งเสด็จประทับแรมอยู่ที่ ณ นั้น จากประเทศสวิสเซอร์แลนด์จะเสด็จกลับเยี่ยมประเทศไทย ผมได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความยินดีก่อนที่จะไปออกเครื่องแบบพันตรีกลับคืนเป็นนักเรียนในมหาวิทยาลัยลอนดอนอีกสามปี”

อนึ่ง เกี่ยวกับคำบอกเล่าของท่านหญิงอัปภัศราภาฯ ต่อนายสมภพ จันทร ประภานั้น ต่อมาท่านปรีดีได้ให้คำอธิบายในถ้อยคำบางคำ ซึ่งคนรุ่นใหม่อาจจะไม่เข้าใจ มีความตอนหนึ่งว่า

“ตามที่หม่อมเจ้าหญิงอัปภัศราภา เทวกุล ประทานเล่าไว้ในหนังสือ “สมเด็จพระศรีสวรินทิราฯ” ตอนหนึ่งว่า เมื่อท่านหญิงกราบทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แล้ว ท่านหญิงเห็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ยังทรงสงสัยอยู่จึงกราบทูลว่า ‘สมเด็จพระยายยังไฉ่พะคะ’ แล้วสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จึงเข้าพระทัยทันทีนั้น สำหรับคนรุ่นเก่าหรือคนรุ่นปัจจุบันที่จงรักภักดีแท้จริงในพระราชวงศ์จักรีก็ย่อมเข้าใจได้ว่า ท่านหญิงได้กราบทูลโดยวิธีเปรียบเทียบกับสมัยที่พระพุทธเจ้าหลวงเสด็จขึ้นครองราชสมบัตินั้นยังทรงพระเยาว์อยู่ จึงมี

ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ คือ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ซึ่งต่อมาเป็นสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ คนรุ่นท่านหญิงและข้าพเจ้านั้น เมื่อได้ยินคนใดกล่าวถึง ‘สมเด็จพระเจ้าพระยา’ โดยมีได้ระบุเจาะจงนามต่อท้ายว่าเป็นองค์ใดแล้ว ก็หมายถึงองค์ที่เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์รัชกาลที่ ๕ ขณะยังทรงพระเยาว์ มิใช่ท่านหญิงสนับสนุนให้ข้าพเจ้าเป็นสมเด็จพระเจ้าพระยา”

ท่านปรีดี ฯ ได้ให้บรรดาธิบายต่อไปอีกว่า

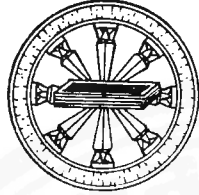
“สมเด็จพระศรีสวรินทิรา ฯ ขณะเสด็จประทับที่อยุธยา นั้น ทรงมีพระชันษากว่า ๘๐ พรรษาแล้ว ท่านทรงทราบตำแหน่งเก่าหรือเทียบเท่าบรรดาศักดิ์เก่ากับตำแหน่งของ คนนั้น ๆ เมื่อท่านเสด็จถึงอยุธยา ข้าพเจ้าเบิกข้าราชการเข้าเฝ้าเริ่มต้นด้วย ‘ข้าหลวงตรวจการมหาดไทย’ ข้าพเจ้ากราบทูลตำแหน่งตามระบบราชการใหม่นั้น สังเกตว่าสมเด็จพระเจ้า ฯ ยังไม่เข้าพระทัย จึงกราบทูลใหม่ว่า ‘เทศา’ ก็ทรงเข้าพระทัย ครั้นแล้วข้าพเจ้าเบิกคนรองไป ถวายตัวก็ได้กราบทูลตำแหน่งของผู้นั้นว่า ‘ข้าหลวงประจำจังหวัด’ คือ ข้าพเจ้ากราบทูลว่า ‘เจ้าเมือง’ ตลอดไปถึงสรรพสามิตจังหวัดที่เป็นชื่อตำแหน่งใหม่ ข้าพเจ้าก็ได้กราบทูลว่า ‘หัวหน้าฝืนสุรา’ ก็เข้าพระทัยได้ดี ฯ ล ฯ”

เรื่องราวของท่านปรีดี ฯ ที่แสดงความจงรักภักดีต่อราชบัลลังก์ และองค์พระมหากษัตริย์ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์เท่าที่ข้าพเจ้าหยิบยกขึ้นมาทำให้ปรากฏ ณ ที่นี้ เป็นแต่เพียงส่วนน้อยนิดหนึ่งเท่านั้น หากยังมีมากกว่านี้มากนักที่ข้าพเจ้ายังไม่ได้หยิบยกขึ้นมากล่าวให้ครบถ้วน

แต่ที่ว่าเพียงเท่าที่ข้าพเจ้าหยิบยกขึ้นมาทำให้ปรากฏ ณ ที่นี้ ก็เป็นการเพียงพอที่ท่านสาธุชนทั้งหลายผู้มีวิจาร์ญาณจะพิจารณาได้แล้วว่า ท่านปรีดี ฯ มีความจงรักภักดีต่อราชบัลลังก์และองค์พระมหากษัตริย์ หรือว่าเป็นปฏิปักษ์กับราชบัลลังก์และองค์พระมหากษัตริย์ ทั้งคำโฆษณาหลวงโลกของพวกปากเน่าใจบอคอันเป็นปฏิปักษ์

(เล่มต่อไป “ท่านปรีดี ฯ กับกรณีสวรรคต”)

สำนักพิมพ์ สันติธรรม

△ ขอเสนอ หนังสือดีมีสาระ

△ เปิดตัวดีจะและความยุติธรรม

- ชีวิตและงาน ของ ดร. ปรีดี พนมยงค์ (๔๐ บาท)
- กิษย์อาจารย์ (๕ บาท)
- ข้อเท็จจริงบางประการเกี่ยวกับรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ (๒ บาท)
- เมื่อรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ ลี้ภัยรัฐประหาร ๘ พ.ย. ๒๔๙๐ (๒ บาท)
- จากกรุงเทพฯ ถึง ปักกิ่ง (๒ บาท)
- ท่านปรีดีฯ กับราชบัลลังก์ (๒ บาท)

และเล่มต่อไป “ท่านปรีดีฯ กับกรณีสวรรคต”

และ “เค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมพร้อมด้วย พระบรมราชวินิจฉัย”

สั่งซื้อโดยตรงได้ที่ สำนักพิมพ์สันติธรรม ๑๐๐ ตรอกบ้านหล่อ
ถนนวิสุทธิกษัตริย์ กรุงเทพมหานคร และตามร้านขายหนังสือทั่วไป

